

De vorming van twee federale regeringen: Verhofstadt IV en Leterme I(f)

Of de onmacht van politiek België
om zich opnieuw uit te vinden

*Structuur- en procesanalyse van hoogte- en dieptepunten van de participatie en de
elitaire consensus in België in de periode 11 juni 2007–23 maart 2008*

Wilfried DEWACHTER

*Emeritus gewoon hoogleraar met opdracht
aan de faculteit Sociale Wetenschappen,
K.U.Leuven*

*“Pourquoi [le Parti Socialiste] s’être en effet profilé belgein,
si fréquemment soucieux de “nos amis flamands” et de “Sa Majesté le Roi”,
et aussitôt l’ambition inassouvie,
se découvrir une vocation de défense des francophones . . .”*

(Oud PS-voorzitter Guy Spitaels, 15 juni 2007)¹

Op 11 juni 2007, daags na de verkiezingen van Kamer en Senaat, is een regeringscrisis begonnen die ogenschijnlijk gestopt is met de vorming van de “regering” Verhofstadt IV, maar in feite voortduurt naar de aflossing van deze premier door Yves Leterme met Pasen 2008 en naar de “grote staatshervorming” op 15 juli 2008. “Wordt het tweede pakket in de staatshervorming niet gerealiseerd, dan verlaten wij de federale regering” (Ludwig Caluwé, CD&V fractieleider in het Vlaams Parlement). “Komt er geen tweede pakket, dan houdt ons engagement voor de federale begroting op” aldus Kris Peeters, Vlaams minister-president in het Vlaams Parlement, eveneens op 27 februari 2008.²

Half december 2007 vat de Luikse, gezaghebbende hoogleraar staatsrecht, François Perin, tevens voormalig voorman van het Rassemblement Wallon, de toestand als volgt samen: “Si les grands leader flamands (...) persistent à proposer des programmes pour lesquelles ils savent qu’ils ne trouveront aucun partenaire dans l’ensemble

1. *Le Soir*, 15 juni 2007.

2. Verklaringen tijdens de plenaire bespreking in het Vlaams Parlement op 27 februari 2008.

du pays, la crise n'est pas une crise de régime (le régime parlementaire n'est pas en cause), mais une crise de l'existence de l'Etat belge" (*Le Soir*, 12 december 2007). François Perin miskent in deze duiding de crisis van het parlementaire regime in België sinds decennia,³ maar schetst scherp het Belgisch staatkundig probleem: "Si les leaders flamands persistent ...c'est une crise de l'Etat belge". Echter de structurele en procescontouren van die crisis worden te weinig onderkend, ja zelfs flagrant miskend, ook – en misschien vooral – door haar topprotagonisten.

1. Werkwijze bij een structuur- procesanalyse

De poging tot analyse die hier voorgesteld wordt is fundamenteel verschillend van het "verhaal", dag in, dag uit van 10 juni 2007 tot 23 maart 2008, of tot 15 juli 2008 (of nog later). Bekwame Wetstraatjournalisten zijn stukken beter geplaatst én geoutilleerd om het moeilijke verhaal van die lange en drukke maanden te distilleren en uit te schrijven.⁴

De politologie heeft de taak van de analyse. Die analyse is des te meer aangewezen omdat de regeringsvorming meer is dan een proces van 11 juni 2007 tot 23 maart 2008, maar een haast permanent ageren in een partitocratisch bestel. Hier passen enkele aanduidingen.

Tegen de globale pers in, wordt de interimregering Verhofstadt IV, hier niet als Verhofstadt III maar als IV voorgesteld. Inderdaad, de communicatiepolitiek van G. Verhofstadt, N. Slangen en anderen hebben de regering Verhofstadt II van 5 mei 2003 tot 12 juli 2003, toen Ecolo vrij brutaal uit de regering Verhofstadt I werd gezet, verdonkeremaand tot na de regeringsvorming Di Rupo-Verhofstadt, toen de liberaal-socialistische "paarse" regering Verhofstadt III uit de onderhandelingen kwam. Echter wanneer een partij uit een regering verdwijnt – zoals Ecolo in 2003 of de Volksunie uit Martens VIII in 1991 – krijgt men een andere regering, want de partijensamenstelling verschilt; dan schuift de nummering één eenheid op. Met enige fierheid poneert Willy Claes in 2005 als sterke aanwijzing van België als een performant politiek bestel: "Er is nu regeringsstabiliteit" (*VRT-TV Villa Politica*, 25 februari 2005). De hoge regeringsinstabiliteit van de Vierde Franse Republiek (1945–1958) met 18 regeringen op 13 jaar, spookt nog altijd in de Belgische poli-

3. Zie W. DEWACHTER, *De mythe van de parlementaire democratie. Een Belgische analyse*. Leuven, 2003, 3de herziene uitgave, 2de druk.

4. Zie: B. BRINKMAN, I. ALBERS, S. SAMYN, W. VERSCHULDEN, *De Zestien is voor u. Hoe België wegzakte in een regimecrisis. Het verhaal achter de langste regeringscrisis ooit*. Tielt, 2008, 335 blz. Op basis van de uittreksels in *De Standaard*: warm aanbevolen.

tieke cultuur als een absoluut te vermijden situatie, des te meer omdat de Vierde Franse Republiek een schoolvoorbeeld van participatie was, die evenwel roemloos is ten onder gegaan. Meteen wordt ook te verstaan gegeven dat het “constructief wantrouwensvotum” waardoor de Kamer de regering maar ten val kan brengen als zij meteen een kandidaat opvolger voor de eerste minister voordraagt (Grondwet art. 96), een succesvolle hervorming is van 1992–1994. In wezen betekent deze hervorming echter dat de grote moeilijkheid voor het parlement tot dan toe om de regering ten val te brengen verhard is tot een onmogelijkheid. De crisis juni-december 2007 is op dat punt wel erg overtuigend: zes maanden onderhandeling onder partijen levert nog geen regering op, wat zou het parlement dat dan kunnen. De stabiliteitsscore ligt definitief buiten de bekwaamheid van het parlement.

Twee of drie regeringen op acht jaar maakt een stabiliteitsscore van respectievelijk 4 jaar dan wel 2 jaar en 8 maanden. Het propagandaboek *Acht jaar Verhofstadt* verkondigt: “Acht jaar geleden is Guy Verhofstadt als premier voor het eerst aan de macht gekomen. Twee regeringen later blikken we terug” (8JV blz. 11). Van de 15 ministers, 3 staatssecretarissen en 3 regeringscommissarissen van 12 juli 1999 hebben er maar 4 de ganse rit van de drie regeringen uitgedaan: Verhofstadt, Reynders, Onkelinx en Flahaut. Als men ook nog Verhofstadt IV in de stabiliteitsscore brengt, daalt het gemiddelde tot 2 jaar en 2 maanden. Dat is het gemiddelde van de jaren 1965–1972 en 1982–1994.⁵ Gesteld dat Letermé stopt op 15 juli dan bedraagt de stabiliteitsscore nog slechts 1 jaar en 9 maanden ...

De tweede aanduiding dat de regeringsvorming in België een haast voortdurend proces is, komt van Wouter Gabriels, ex-kabinetschef van Guy Verhofstadt: “Ik ben er honderd procent van overtuigd dat de SP.A en CD&V met ons [VLD] een “Di Rupo’ke” wilden doen op het Vlaams niveau: een rooms-rode coalitie aangaan en de liberalen buitenwippen. Dat woog ook op het federale.” (*De Standaard*, 26 maart 2008). De coalitiewissel van 2004: de PS met het CDH in plaats van de MR in de Waalse regering, in de Franse gemeenschapsregering, in de Duitse gemeenschapsregering en in de regering van het Brussels gewest sproot voort uit de traumatische ervaring van de CDH die een “OPA” (offre public agressif) van de MR op de eigen partij net had overleefd en veroorzaakte een trauma bij de MR, dat dit ook op federaal vlak kon gebeuren. Het maakte én de MR én de VLD en de federale regering Verhofstadt III duidelijk meer afhankelijk van de beslissing van Di Rupo. Zij begon van na de verkiezingen van 2004 een nog meer conditioneel bestaan dan een coalitieregering in een participatistisch bestel hoe dan ook lijdt. Die coalitiewissel

5. W. DEWACHTER, *Instabilité gouvernementale et stabilité ministérielle en Belgique. Pouvoirs*, 1990, nr. 54, blz.37–49.

verbond CDH sterk aan de PS; zelfs zo sterk dat o.m. MR-voorzitter D. Reynders het dikwijls over een kartel PS-CDH had bij de regeringsvorming 2007-2008.

Uit het voorgaande is duidelijk dat klassieke technieken van de politologie als survey-onderzoek, opiniepeilingen, statistiek-opmaak hier weinig zoden aan de dijk kunnen brengen. Dit is een onderzoek naar de structurele en procesmatige determinanten en dus verklaringen van een top-politiek gebeuren op hoog niveau in België aangezien de democratie hier maar weinig inbreng heeft. "Politiek blijft een gebeuren waar de burgers weinig vat op hebben" (Guy Verhofstadt, in *De Financieel-Economische Tijd*, 1 januari 1999). De gebruikte werkwijze moet derhalve structurenanalyse combineren met procesanalyse, en het onderzoek hiervan in zijn effecten, binnen de overheersende politieke cultuur. Dat houdt besluitvormingsanalyse in, elite-functioneringsonderzoek, ontdekken van machtsverhoudingen, alles in zowel een dynamisch als een stollingsperspectief, waarbij de beperking van de vrijheidsgraden cruciaal in het centrum van het onderzoek staan.

De vele citaten in de tekst van politici en partijen vervullen uiteenlopende functies: illustratie, toelichting, ondersteuning, argumentatie, maar ook positiebepaling. Zij zijn telkens aan een kritische discoursontleding onderworpen. Politici verkondigen niet noodzakelijk wetenschap maar hun eigen waarneming, hun eigen standpunt of visie, hun argumentatie met de nodige versterking, hun eigen gelijk. De noodzakelijke kritische plaatsing of duiding kan hier niet telkens weergegeven worden. Ze is er daarom niet minder voor doorgevoerd.

Het spreekt voor zich: hoe groter de tijdsafstand tot het gebeuren, hoe groter de kans op een meer betrouwbare en indringende analyse, omdat eerst en vooral de effecten van de beslissingen en de niet-beslissingen, van daden en veto's duidelijker waarneembaar worden met de tijd en tevens omdat gaandeweg meer onderzoek beschikbaar komt. Onderhavige analyse blijft, gezien al deze inherente onderzoeksbeperkingen, zoekend ... Maar hoe moeilijk en tastend ook, de structuur-procesanalyse betreft beter het verleden én de geprojecteerde toekomst, betreft beter het "acquis" aan de top, de machtsverhoudingen en de politieke cultuur of culturen en de werkwijzen van de protagonisten over langere periodes, hun strategieën en niet alleen de tactieken.

Twee centrale begrippen moeten vooraf wat uitgeklaard worden.

Particratie doet haar intrede als de politieke partijen een uitgesproken overwicht halen op alle andere instellingen in het bereiken van de hoogste machtsposities, in het behoud van die hoogste machtsposities en in het verwerven van nog meer macht in het politiek bestel. Op die manier slepen de politieke partijen een zeer significant aandeel in de besluitvorming en in de beleidsvoering in de wacht. Deze particratie is één van de basiskenmerken van de Belgische politiek, naast de pa-

cificatie-democratie, het neo-corporatisme, de overgave aan Europa en een zgn. federaal bestel. Politieke partijen zijn tot op zekere hoogte onmisbaar in de hedendaagse westerse democratieën, maar wanneer een aantal politieke partijen een sterk overwegend aandeel heeft in de politieke besluitvorming en in de wegen naar machtsverwerving spreekt men terecht van participatie.

België heeft sinds de Eerste Wereldoorlog drie uitgesproken periodes gekend waarin de partijmacht domineerde: 1937–1939, de jaren zeventig tot begin jaren tachtig en vanaf 1999 tot nu.⁶

“In België volstaat het een honderdtal personen te kennen om op de hoogte te zijn van alles wat er zich afspeelt”, stelde Albert Frère ruim tien jaar terug. Het is een krachtige en beknopte beschrijving van zowel het bestaan van een elite in België als haar omvang. Die elite is zeer beperkt: parlementsleden bijvoorbeeld behoren er bij lange niet toe, hooguit behoren een beperkt aantal ervan tot de elitekring. Zelfs niet alle partijvoorzitters behoren tot de politieke kern van de elite. Die beperkte kern heeft een eigen politieke cultuur, een historisch gegroeid stel van impliciete en expliciete sjablonen voor het denken, het beoordelen en het politieke handelen. Bij een voldoende grote eensgezindheid in die cultuur noemt men haar een “elitaire consensus”. In België bestaat een uitgebreide elitaire consensus, van een twintigtal globale waarden en normen. Erg beknopt verwoord kan men de elite als “bruxo-Belgisch gecentreerd” duiden, met wat dat in de loop van 175 jaar België betekend heeft.⁷ Die elitaire consensus vormt de bedding van het beleid dat kan gevoerd worden door de politici “van dienst” of in de “democratische verworven” machtsposities. Het koningschap is de eerste bewaker van die consensus. Het verlicht elitisme bebakent het beleid.

II. De drie modellen voor een staats hervorming

Tony Van Parys is één van de weinigen die het probleem van de structurele en procesmatige bepalingen van de regeringsvorming onderkennen of enigszins durven benoemen: “België heeft een structureel probleem. Er is geen overeenstemming meer te vinden in dit land, dit is de waarheid. Velen, ook de perscommentatoren, doen alsof dat aan individuen ligt. Ik zeg u, en vele CD&V’ers met mij: het pro-

6. Zie daarover het speciaal nummer Participatie, *Res Publica*, 1981, nr. 1; W. DEWACHTER, Het gewicht van de participatie, blz. 347–391 in: *De mythe van de parlementaire democratie. Een Belgische analyse*. Leuven, 2003, 3de uitg.

7. Zie W. DEWACHTER, Elitaire consensus en veranderingen. *Civis Mundi*, 1972, nr. 8, blz. 230–236; W. DEWACHTER, Verlicht elitisme bebakent het beleid, blz. 393–431, in: *De mythe van de parlementaire democratie. Een Belgische analyse*. Leuven, 2003; en W. DEWACHTER, *Van oppositie tot elite. Over macht, visie en leiding*. Leuven, 2003, 328 blz.

bleem zit niet bij individuen, het zit veel dieper.” (*De Standaard*, 22 maart 2008). Deze duiding volgt in de loop van de sterke ontgoocheling in de CD&V/N-VA Kamerfracties over de samenstelling van het programma van de regering Letermé.

“Het zit veel dieper” omdat het in vele essentiële structuren en processen van het Belgisch politiek bestel zit, en dat al sinds jaren. Daardoor moet men de eerste zes maanden van de crisis, van 11 juni tot begin december, karakteriseren als het zichzelf quasi volledig klemzetten van participatie en de elitaire consensus, niet alleen in het klassieke totstandbrengen van een regering, maar vooral in het zich klemzetten van een staat, die zich weliswaar grondwettelijk als federale staat aandient (art. 1 van de Grondwet) “samengesteld uit de gemeenschappen en de gewesten” maar terugdeinst voor de realiteit van een echte federale staat. Daardoor zijn die zes maanden geworden tot: “Ceci n’était pas une formation du gouvernement mais une communication de la participatie et de la Belgique à tout prix”. Een episode waarbij de binnenkamers bedenking in Wallonië en Franstalig België: “Pas très rassurante, la perspective d’une Belgique sans la Flandre” (*Le Vif/L’Express*, 14 december 2007) een zachte verwoording is van de werkelijke inzet. De gezaghebbende Waalse hoogleraar Robert Deschamps verwittigt: “Franstaligen moeten het einde van België voorbereiden. (...) Immobilisme is de slechtste strategie die ons leidt naar een splitsing in de slechtste voorwaarden” (*De Tijd*, 3 mei 2006). “Countries come and go” (*The Economist*, 8 september 2007) of Christian Leysen, topman van Ahlers “Natiestaten zullen verdampen in een open wereldeconomie, en zeker in Europa. Dat is geen statement tegen België, maar een vaststelling” (*Vacature*, 1 maart 2008). Of eerder: “België drijft langzaam maar zeker uiteen. Dat is niemands schuld. Dat is een vaststelling” van Elio Di Rupo (*De Standaard*, 23 oktober 2004). En toch wil Di Rupo als grote leider van dit “Belgique” de onomkeerbare ontwikkeling tegenhouden.

In december 2006 organiseerde CEPES, de studiedienst van CDH een colloquium: “La Belgique à tout prix?”. Met vraagteken, doch dat was schijn. De tonaliteit van de studiedag – met o.m. de latere PS minister Paul Magnette als spreker – was duidelijk een uitroepteken.⁸ Een week later laat RTBF de informatiebom: *Bye, bye Belgium* ontploffen. Er volgen geen sancties voor die manifeste dubbele desinformatie: men stelt een staatsgreep voor in plaats van een separatisme en de 19de eeuw wordt opgevoerd in plaats van het Europa van de 21ste eeuw met een gemeenschappelijke euro voor 12 lidstaten sinds 2002 reeds of een “Schengenruimte” uitgebreid van Tallinn tot de Algarve en van Bratislava tot Amsterdam in december 2007.

8. Een zeer onvolledig verslag, want zonder bijdragen uit Vlaanderen in: *La Belgique à tout prix? Les cahiers du Cepass*. Brussel, 2007, 83 blz.

“La Belgique à tout prix?” kent drie grote antwoorden. Eerst en vooral is er het status quo. “Nous ne sommes demandeurs d’absolument rien” herhaalde PS partijvoorzitter E. Di Rupo ettelijke keren voor en zeker na de verkiezingen “De Vlamingen kunnen de Franstaligen toch niet verplichten om iets te vragen. Wij zijn tevreden met de situatie zoals ze nu is.” (Zie bv. *P-magazine*, 5 juni 2007.) En Franstalig België herhaalt dit in koor. Waardoor Wallonië de facto zonder echte vertegenwoordiging en zeker zonder verdediging met een dynamisch toekomstproject valt.

Ten gronde vraagt dit conservatieve standpunt heel veel, zeker in de context van een decennialange ontwikkeling naar een federaal België. Franstalig België vraagt zo het behoud van de ingewikkelde tot zeer ingewikkelde (in Brussel – 19 gemeenten) institutionele opbouw, die veel mandaten en overheidstewerkstelling genereert, het behoud van de financiële transfers uit Vlaanderen, het behoud van zijn macht, zijn status en aanzien en inkomen, het behoud van zijn toegang tot de Europese Unie, het behoud van de beleidsmiddelen in de loop der jaren extra verworven, het behoud van zijn veto’s, het behoud van de participatie en de elitaire consensus. Kortom het behoud van “la Belgique sans le fédéralisme réel”.

Het tweede antwoord is het Vlaamse antwoord verwoord in de vijf resoluties van het Vlaamse parlement van 1999: een doorgedreven staatshervorming, met uitdrukkelijk gestipuleerd het behoud van België. Zie ook de vier Lentemanifesten en het Gravenkasteelmanifest. Of in de bewoordingen van Karel Rimanque, hoogleraar staatsrecht: “In een federaal verband wordt de verenigende functie gerealiseerd door een dynamisch evenwicht te normeren tussen centrale en deelstaatorganen en bevoegdheden, die de verstoring van de integratie moeten voorkomen of oplossen. (...) Meer autonomie is nodig om beter als geheel te functioneren.”⁹

In zijn nieuwjaarsbrief van 1 januari 1999 belooft de toen opvallend sterke oppositieleider Guy Verhofstadt onder meer: “De VLD wil na de verkiezingen [van 1999] een nieuwe, duurzame staatshervorming doorvoeren waarbij ons land wordt omgevormd tot een echte federale staat met maximale bevoegdheden voor de deelgebieden. De VLD heeft terzake als enige Vlaamse partij een uitgewerkt plan klaar, waarbij Vlaanderen fiscale autonomie krijgt en bevoegd wordt voor het volledige sociaal-economisch beleid.” (*De Financieel Economische Tijd*, 31 december 1998 – 1 januari 1999). Of in een beschrijving vanuit het kartel CD&V/N-VA: “In het Vlaams regeerakkoord engageerden CD&V en N-VA, maar evenzeer Open VLD, SP-A en Spirit, er zich uitdrukkelijk toe om alles in het werk te stellen om de bekende resoluties van het Vlaams parlement van 3 maart 1999, in geactualiseerde vorm, op korte termijn te realiseren. Dit komt onder meer neer op een volledige

9. K. RIMANQUE. *De grondwet: een scan, een diagnose en een prognose*. Afscheidscollege UA, 2007, blz. 7–8.

Vlaamse bevoegdheid inzake gezondheidszorg en gezinsbijslagen, werkgelegenheid, mobiliteit (inclusief de NMBS) en wetenschapsbeleid en verregaande autonomie inzake personen- en vennootschapsbelasting en inzake politie en justitie.” (*N-VA Programma federale verkiezingen 2007. Voor een sterker Vlaanderen*, blz. 7). Volgens deze Vlaamse politici, partijen en overheden is dit de beste kans op het voortbestaan van België, zij het dat de intensiteit waarmee dit gedacht wordt, uiteenloopt van een vaste overtuiging over een inzicht naar een kans-inschatting, zelfs tot een beduchtheid of een vrees, tot een begoocheling, ja mogelijk de quasi zekerheid dat het toch anders zal uitdraaien in bijvoorbeeld “België verdampt” of “België implodeert”. Bij Yves Leterme is het alleszins een vaste wil én overtuiging: op 22 maart 2008, de dag van het Kamerdebat en de investituurstemming over zijn regering, zegt hij in de ochtendpers: “Mijn partij blaast België niet op. (...) Wij laten ons niet gijzelen door N-VA” (*Gazet van Antwerpen/Het Belang van Limburg*, 22 maart 2008). Of eerder: “De Vlaamse onafhankelijkheid ligt misschien in de lijn van de geschiedenis, maar ze is niet mijn doel” (*Humo*, 29 augustus 2006).

Het derde antwoord is de onafhankelijkheid van Vlaanderen en Wallonië; onafhankelijkheid die nu nagenoeg alleen nog in Vlaanderen wordt gevraagd. Het Vlaams Belang is veruit de sterkste exponent – haast 800.000 stemmen in 2007 – van dit antwoord. Er zijn nog anderen “Het uiteindelijke doel van de N-VA is Vlaanderen als onafhankelijke staat in een democratisch Europa” (...) (Maar) “Onze strategie is gericht op vooruitgang. Stap voor stap richting Vlaamse staatsvorming. CD&V neemt het engagement op om samen met ons de staat serieus te hervormen.” (*Programma N-VA 2007*, blz 6 en 8). De onafhankelijkheid van Vlaanderen is ook het objectief van het Warandemanifest *Voor een zelfstandig Vlaanderen in Europa* (2005), van de pluralistische Vlaamse Volksbeweging en van een aantal organisaties uit het Overlegcentrum Vlaamse Verenigingen.

In de context van het tweede en derde antwoord valt meer dan eens de term “confederale staatsinrichting”. Het VLD-congres van 7 december 2002 kiest met 128 stemmen voor, bij 122 tegen en 4 onthoudingen voor de confederale opbouw van België in plaats van een federale. “Het betekent dat Vlaanderen en Wallonië in overleg uitmaken wat ze nog samen willen doen op Belgisch niveau. In feite worden Vlaanderen en Wallonië dan quasi onafhankelijke staten. De stemming is ronduit een blamage voor de partijtop van de VLD. Die had hemel en aarde bewogen om de term “confederaal” uit de partijteksten te houden en werd beschamend weggestemd” (Aldus Luc Van der Kelen in *Het Laatste Nieuws*, 9 december 2002). In dit commentaar ziet men het eindpunt inzake rekbaarheid in het Belgisch gebruik van de term “confederalisme”, zij loopt van verregaande staatsvorming met onbetwist behoud van België tot quasi eindstap van een separatistisch proces. Verwijten en verdachtmakingen liggen voor de hand in geval van een niet rationeel debat.

De crisis in de regeringsvorming van juni tot december, de “interimregering Verhofstadt IV, die men niet als regering maar als bundeling van 14 ministers heeft geduid en de voorwaardelijke start van de regering Leterme I(f) hebben vooral met de toekomst van het land en met haar dominante werkwijze van participatie en elitaire consensus te maken. Uitgerekend die participatie en de huidige inhoud van de elitaire consensus verhinderen dat een nieuw concept van België als besluitvaardig, efficiënt en democratisch bestel uit de steigers komt. België is in de 21ste eeuw toe aan een nieuwe uitvinding van zichzelf, of het rijdt zichzelf op langere termijn, helemaal klem”.¹⁰

iii. Het voorbeeld van een democratische regeringskeuze

Structuur- en procesanalyse steunen intens op vergelijkende politiek, om de grenzen, de mogelijkheden én de typische eigenheden van de nationale werkwijzen te onderkennen en te duiden. Veel meer dan Nederland voor de Vlamingen is Frankrijk hét referentieland voor de Franstaligen in België. De intensiteit waarmee “het Noorden” in België de Nederlandse Tweede Kamerverkiezingen van 22 november 2006 gevolgd heeft, valt bedenkelijk flauw uit tegenover de uitgesproken belangstelling van het Zuiden voor de Franse verkiezingen van april-mei-juni 2007, te paard op onze campagne en 10 juni verkiezing.¹¹ In Franstalig België hebben partijen en politici getracht op het elan van de Franse UMP en PS hier te scoren.¹² Bovendien volgen Franstalig Brussel en Wallonië de TV-zenders uit Frankrijk voor meer dan één derde – de commerciële zender TF1 staat er overigens op de kabel. Ook politiek is Frankrijk hét referentieland, zeker voor de elite bruxo-belge. En gidsland in de Europese Unie. Het blijft dan ook sterk verwonderen dat, zowel de gelijktijdigheid van de verkiezingen als het gidsland bij uitstek zijn totaal zonder effect blijven op de regeringsvorming in België. Integendeel een voorstel voor rechtstreekse regeringskeuze is in 1999–2000

10. W. DEWACHTER, België is al gesplitst, maar de elite wil er niet aan. *Christendemocratische Verkenningen*. 2008, Lente, blz. 41–50.

11. *La Libre Belgique* van 23 april 2007 geeft op haar volle voorpagina alleen de Franse driekleur, die ze opvult met: 30,9% voor “Sarko” in het blauwe en 25,5% voor “Sego” in het rode veld.

12. Na de verkiezing van mevrouw Royal als PS-presidentskandidate met 60% van de 178.632 kiezers op 216.969 PS-leden, haastte de Belgische PS-voorzitter E. Di Rupo zich om in de schijnwerpers van haar nominatieritueel een electoraal graantje mee te pikken. Zoals MR-vicepremier Didier Reynders zich op 23 mei bij het eerste bezoek van president N. Sarkozy aan Brussel, bij eerste minister Guy Verhofstadt en J.M. Barroso, ongenodigd, beijvert om toch maar op de foto’s en de TV-beelden te staan samen met de president, ook al behoren N. Sarkozy en zijn UMP Europees tot de Europese Volkspartij van christendemocraten en conservatieven, en dus niet bij de Europese liberalen.

afgewezen. Nochtans hebben de Franse kiezers op 22 april en 8 mei 2007 in de presidentsverkiezingen en op 10 en 17 juni 2007 bij de parlementsverkiezingen een monument van democratie gerealiseerd. Met een vrij stemrecht bedroeg de deelname aan de presidentsverkiezingen 84,6% en 84,0%, met respectievelijk slechts 1,4% en 3,5% blanco en ongeldige stemmen.¹³ De keuzeverzeking in België, ondanks de stemplicht, ligt in Brussel en Wallonië hoger. *Le Monde* van 24 april bloklettert als belangrijkste resultaten o.a. “Mobilisation: une participation particulièrement forte: elle n’a jamais été aussi élevée depuis 1965” en “Bipolarisation: Nicolas Sarkozy (31,1%) et Ségolène Royal (25,8%) atteignent à eux deux, le double des suffrages rassemblés par Jacques Chirac et Jospin lors de la précédente présidentielle”. “La revanche sur le 21 avril 2002”. Op TV France 2, de avond van de eerste ronde, analyseert oud-UMP voorzitter en uittreidend minister Michèle Alliot-Marie, zeer indringend en terecht voor de ganse verkiezingsperiode: “Aucun parti n’est propriétaire des voix des électeurs”. De kiezers kiezen autonoom ... Daarmee wijst zij, zeer 21ste eeuw, de “éléphants” van de PS terecht, “éléphants” die proclameerden: “La gauche ne peut pas perdre”; nochtans een “gauche” die partijmatig even opgedeeld was als in 2002, die de les van de tweede ronde toen, tussen Chirac en Le Pen, qua versnippering en nefaste eigen gelijk nog niet geleerd hadden. “Eléphants” die zich vergaapten aan: “les émeutes des banlieues, à l’automne 2005, la mobilisation de la jeunesse contre le CPE, au printemps 2006 (...) et, la bonne vieille règle de l’alternance toujours vérifiée depuis 1974 condamnerait la droite”.¹⁴ Behoudens de apparaatmensen en de factionele kiezers stemmen de burgers op een meer partijvrije manier in de 21ste eeuw. Ook op 10 juni in België, zowel in Vlaanderen als in Wallonië.

Veertien dagen later beslissen de Franse kiezers, voorzien van uitgebreide informatie over de twee projecten, dat N. Sarkozy president wordt, met 53,1% van de stemmen tegenover 46,9% voor S. Royal. De hoogste beleidsvoerende macht wordt door de kiezers, na een selectie uit 12 kandidaten, beslissend en bindend toegewezen aan “le chef de l’UMP”. De macht van de partijen en hun apparaten komt duidelijk achter de doorslaggevende beslissingscapaciteit van de kiezers. “Le choc populaire du vote, en effect saisissant, est en fait le précipité politique d’une évolution irrésistible de la société. A droite, Sarkozy (...) l’avait comprise, et comptait sur elle (...). A gauche, et malgré le “phénomène Royal”, le vieux Parti socialiste y résistait. Il fut puni” opinieert Claude Imbert in *Le Point* (17 mei 2007).

De kiezers krijgen dan een maand later de mogelijkheid om de president een al dan niet ruime parlementaire meerderheid te geven in de Assemblée nationale of tot een cohabitation te verplichten. Of, zoals François Bayrou het op 22 april hoopte, steunend op zijn 6.750.000 stemmen in de eerste ronde: “Ces millions de Français

13. Cijfers uit *Le Monde* 24 april, 8 mei, 12 juni en 19 juni 2007.

14. R. BACQUE, A. CHEMIN, *La femme fatale*. Parijs, 2007, blz 8 o.m.

ont compris que la vieille guerre des deux camps ne répondait plus au mal de la France.” (*Le Monde*, 24 april 2007)

De eerste ronde van de parlementsverkiezingen “a été marqué par une abstention record de 39,6%” en geeft een blauwe (vloed)golf te zien: “L’UMP et ses alliés recueillent 45,6% des voix (43,5% en 2002) et la gauche dans son ensemble obtient 39% des suffrages (40% en 2002). Mais les projections promettent de 383 à 501 sièges à la majorité présidentielle”. En nog dramatischer voor links: “110 députés ont été élus ou réélus dès le premier tour, dont un seul de gauche, contre 58 en 2002”.¹⁵

De regering Fillon is ondertussen gevormd door de president. Zeven van de elf ministers zijn meteen in de eerste ronde verkozen of herkozen. Vier moeten naar de tweede ronde, o.m. Michèle Alliot-Marie, oud-partijvoorzitster van UMP en oud-eerste minister Alain Juppé. Eerste minister F. Fillon had voor de eerste ronde verwittigd: “Quand on est battu, ça veut dire qu’on n’a pas le soutien du peuple, on ne peut pas rester au gouvernement”. En superminister Alain Juppé wordt op 17 juni niet verkozen. Consequent dient hij zijn ontslag als minister in, wat meteen tot een vrij grondige regeringsaanpassing leidde, amper een maand na de vorming van “Fillon I”.¹⁶

Dat is reeds één uiting van de “avertissement adressé à Sarkozy” op 17 juni. “Rééquilibrage” “Résistance inattendue de la gauche au second tour”. “Avec 323 députés UMP, le président de la République dispose d’une solide majorité pour gouverner. Mais le PS fait un score inespéré” van 205 zetels met “apparentés”, wat beduidend meer is dan in 2002. “Le Parti communiste devait sauver son groupe avec l’aide de quelques verts et MRC. Le MoDem de F. Bayrou est le perdant du scrutin”. (...) Certes, à 60% la participation est restée particulièrement faible, preuve que le scrutin roi de la Ve République est plus que jamais l’élection présidentielle” (*Le Monde*, 19 juni 2007). Een peiling in België, kort voor de parlementsverkiezingen van 10 juni bevestigt nog maar eens dat de deelname aan de verkiezingen in België sterk zou dalen bij vrij stemrecht tot rond of zelfs onder de 60%.¹⁷ Vooral in Henegouwen zou de deelname zeer laag zijn.¹⁸

Op zes weken tijd worden de Franse kiezers dus vier maal opgeroepen voor verkiezingen. De Franse politiek schrikt er niet voor terug om op zo’n korte tijd de kiezers viermaal voor hun verantwoordelijkheid te plaatsen: een doorslaggevende,

15. *Le Monde*, 12 juni 2007. Zie tevens: D. RIOUX, *L’année 2007 dans Le Monde*. Parijs, 2008, 566 blz.

16. *Le Monde* spreekt al van Fillon II, 12 juni 2007.

17. *La Libre Belgique*, 9 juni 2007.

18. Zie onder meer: *Het Laatste Nieuws* 31 oktober 1994, *Le Soir* 17 september 2002, *De Morgen* 27 oktober 2004 en de vele wetenschappelijke onderzoeken terzake waarbij wij graag extra verwijzen naar: M. JACQUEMAIN, *Le capital social: essai de cartographie wallonne. Fédéralisme-Régionalisme*, 2005–2006, blz 113–153.

beslissende verantwoordelijkheid voor, de belangrijkste beleidsvormende en beleidsvoerende organen van hun politiek bestel. En in maart 2008 vinden de élections municipales plaats, die voldoende sterk zowel “représidentialisation” van stijl als meer dadenkracht van president Sarkozy op het nationale vlak vragen. In België blijven daarentegen nog altijd stemmen opgaan – tot zelfs bij ECOLO, dat toch de basisdemocratie tot haar recht wil laten komen, en bij de Vlaams Parlementsvoorzitster Marleen Vanderpoorten, die op die manier haar eigen Vlaams Parlement nog verder ontkracht, -om alle verkiezingen, behalve gemeente- en provincieraadsverkiezingen, op één dag te groeperen. Nederland heeft op 22 november 2006 Tweede Kamerverkiezingen gehad, begin 2006 gemeenteraadsverkiezingen en op 7 maart 2007 provinciale Statenverkiezingen: drie aparte verkiezingen op enkele maanden tijd.¹⁹ Hoe meer verkiezingen over aparte raden bij verschillende data, hoe groter de kans op inspraak van, zo mogelijk beslissingen door de kiezers. En daar gaat het in een democratie toch primair om!

Elio Di Rupo laat zich geringschattend, zelfs laatdunkend en kleinerend uit over het monument van democratie dat de kiezers in Frankrijk in de lente van 2007 hebben gerealiseerd. “Ik begrijp wel dat de Franse verkiezingen hier intensief gevolgd worden. Het is makkelijk. Er zijn maar twee kandidaten en geen communautaire problemen. Dat simplisme spreekt mensen aan, maar ik verwacht echt niet dat dit effect zal hebben op onze verkiezingen.” (*P-magazine*, 5 juni 2007). Waren O. Besancenot (LCR) M.G. Buffet (PCF) D. Voynet (Verts) A. Laguiller (LO) en J. Bové niet aanwezig in die “simpele” verkiezingen tussen twee kandidaten (samen goed voor 10,2% in de eerste ronde)? En was de tegenstelling “Gauche-Droite” in de Vierde Franse Republiek niet een maatschappelijke en politieke kloof die qua moeilijkheidsgraad niet de Vlaams-Waalse verschillen overtreft maar toch zeer scherp was? En is de tegenstelling “Gauche-Droite” niet getemd geworden, uitgerekend door de beslissende verkiezing van de hoogste macht door de kiezers, “dont aucun parti n’est plus propriétaire”? Of wil E. Di Rupo een partitatie bestendigen als deze van de Vierde Franse Republiek (oktober 1946-september 1958) die in die twaalf jaar een heel grote politieke instabiliteit heeft gekend en weinig besluitvormingsbekwaamheid? In december 1953 bijvoorbeeld verzamelen 932 Franse volksvertegenwoordigers en senatoren in Versailles om een nieuwe president te kiezen. Pas in de 13de stemronde komt men tot de verkiezing van René Coty. Ook al is het onderwerp van de beslissing verschillend, de zes maanden-crisis juni-november 2007 in België geven blijk van een soortgelijk gebrek aan besluitvaardigheid op partitatische basis. Maar men weet dat E. Di Rupo tegen het referendum is: “Pas de

19. Het opkomstverschil in Nederland: van de hoogste deelname voor de Tweede Kamer, dan de gemeenteraadsverkiezingen, de statenverkiezingen tot het laagst bij de Europarlementsverkiezingen gelden vrij analoog in België. Zie o.m. *NRC-Handelsblad*, 8 maart 2007.

référendums nationaux! Non! Ce serait le meilleur moyen de révéler des différences fondamentales de sensibilité et d'aller vers une déchirure définitive du pays." (*Le Soir*, 29 augustus 2001). Die afwijzing werd manifest duidelijk bij het afvoeren van het wetsvoorstel tot referendum in België over de Europese Grondwet (oktober 2004 – januari 2005). Ook de rechtstreekse verkiezing van de regering kan "révéler des différences fondamentales de sensibilité et aller vers une déchirure définitive du pays". Dus geen analoge kiezersbeslissing aan het Franse democratisch monument in België. Wat de greep van de participatie duidelijk versterkt.

IV. De rechtstreekse regeringsverkiezing

In een modern, hedendaags politiek democratisch bestel bepaalt de regering veruit het meest het gevoerde beleid. Zij is de beleidsmotor en de voornaamste vormgever ervan; dus lang niet meer alleen de "uitvoerende macht" van wat het parlement, de wetgevende macht heeft beslist. In België behoort "de Koning", en dus zijn ministers, sinds 1831 overigens al tot de "wetgevende macht".

Een moderne hedendaagse democratie moet derhalve rechtstreeks beslissen over wie in de regering komt om welk beleid van de regering te realiseren. Zoals bijvoorbeeld de presidentsverkiezingen in de V.S.A. of de Vijfde Franse Republiek – die sinds haar rechtstreekse presidentsverkiezing in 1965 nu al veruit de langst durende "Franse Republiek" is, wat op zich al een sterke maat van Franse legitimiteit betekent. Het Verenigd Koninkrijk doet het – zoals Canada – via zijn parlementsverkiezingen met eennamig meerderheidsstelsel met relatieve meerderheid (first past the post) en de Duitse Bondsrepubliek via haar kanseliersverkiezing. België staat daar mijlenver van af, zij het dat de VLD en de Volksunie in hun partijprogramma voor 1999 de rechtstreekse regeringsverkiezing hadden ingeschreven. In 1999 bepleit CVP-voorzitter Stefaan De Clerck eveneens de rechtstreekse verkiezing van de regering, zowel op het partijcongres als in de media (*De Standaard*, 6 september 1999). Er is dus een meerderheid aan Vlaamse zijde. Maar, naar verluidt verzet "het Paleis" zich.

Ook door de politologen zijn voorstellen uitgewerkt en uitgetest.²⁰

20. Zie de voorstellen voor rechtstreekse verkiezing van de minister-president van Glastra Van Loon in Nederland, overgenomen door D'66 vanaf 1966. Zo ook in Israël. In België gaan de voorstellen verder dan de verkiezing van de eerste minister, of nog afgezwakt de formateur.

W. DEWACHTER, De modernisatie van de besluitvormingsstructuur in België, blz. 31–54 in B. DE CLERCQ, e.a., Politieke instrumenten ter bestrijdings via crises. Leuven, 1983.

W. DEWACHTER, De regering rechtstreeks verkiezen. Leuven, Afdeling Politologie, 1998, 31 blz.

Twee formules zijn toepasbaar in België – naast de minder betrouwbare werkwijze via de invoering van een enkelvoudig meerderheidsstelsel met betrekkelijke meerderheid of met twee ronden.²¹ Er is de tweerondenformule met eerst een keuze tussen de kandidaten premiers en nadien een keuze tussen twee regeringsploegen, elk voorgesteld door de twee best scorende kandidaten eerste minister. De Waalse burgemeesterverkiezing – het decreet Courard – leunt meer aan bij de eenvoudige eersteministerverkiezing. Beide formules zijn in simulaties uitgetest.²²

Een eerste onderzoek liep in 2000 in Vlaanderen en Wallonië, mede ook om na te gaan in welke mate beide gewesten integraal voor hun kandidaat zouden stemmen, dan wel over de taal- en gewestgrenzen heen de partijkeuze zouden doorhouden. De persoonlijkheid van de kandidaten eerste minister spelen blijkbaar sterk mee. Zie bijgaande tabellen I en II.

TABEL I. Keuze tussen twee eerste ministers (in %).

	Totaal	Per partij			Vlaanderen	Wallonië
		CVP/PSC	VLD/PRL	Andere		
J.-L. Dehaene	39,2	81,5	15,2	34,7	52,5	22,1
G. Verhofstadt	48,4	14,7	80,9	47,9	38,5	61,2
Weet niet	12,4	3,8	3,9	17,4	9,0	16,7
	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

21. Zie het voorstel van Herman De Croo, voor het eerst gelanceerd in 1972: “Le bipartisme par le biais d’un retour au scrutin majoritaire” in *La Libre Belgique*, 21 februari 1972 en *Het Laatste Nieuws*, 31 januari 1972. De PRL onder stuwning van zijn voorzitter Jean Gol pleit voor “instauration du scrutin majoritaire uninominal à deux tours”. Zie het Congrès doctrinal van najaar 1996 en het Congrès Rendre Confiance van 1998. Jean Gol had dit reeds gelanceerd op het PRL congres van 10 december 1994. Zie *Le Soir* 12 december 1994 en voordien RTBF debat *Faire le point* van 27 maart 1994. Ook Guy Verhofstadt zal dit steunen in *De Morgen*, 3 juni 1997, in een mengvorm.

22. Het onderzoek van de Afdeling Politologie van de K.U.Leuven van april 2000 bevroeg 535 Vlamingen en 410 Walen. De VTMV-onderzoeken van dezelfde Afdeling Politologie werden jaarlijks in Vlaanderen in november-begin december afgenomen bij respectievelijk 463 Vlamingen in 1999, 460 in 2000, 491 in 2001 en 560 in 2002.

TABEL II. Keuze tussen twee oud-partijvoorzitters (in %).

	Totaal	Per partij			Vlaanderen	Wallonië
		VLD/PRL	SP/PS	Andere		
L. Michel	43,9	65,9	36,9	39,4	35,6	54,5
L. Tobback	38,0	25,8	50,5	37,3	50,1	22,4
Weet niet	18,1	8,3	12,7	23,3	14,3	23,1
	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

In een reeks van vier VTMV-onderzoeken, beperkt tot Vlaanderen, wordt niet alleen de persoonlijkheid in rekening gebracht maar ook het gevoerde beleid, wat men aan de schommelingen in de scores van G. Verhofstadt duidelijk kan merken. Zie tabel III.

TABEL III. Voorkeur als eerste minister in 4 VTMV-onderzoeken (in %).

jaar van onderzoek	Voorkeur Dehaene	Voorkeur Verhofstadt	Weet niet
1999	58,1	22,9	19,0
2000	46,5	48,9	4,5
2001	45,4	50,5	4,1
2002	56,8	37,5	5,7

Tevens is een keuze tussen twee volledige regeringen uitgetest. In de Belgische bevraging van april 2000 geeft dat een overeenstemming van 90% tussen de eerste-ministerkeuze voor Guy Verhofstadt en de regering geleid door hem. Voor Dehaene ligt die overeenstemming lager: op 78%. Zie tabel IV:

TABEL IV. Overeenstemming keuze eerste minister en keuze regering (in %).

Keuze eerste minister		Keuze regering			totaal
		Dehaene	Verhofstadt	Weet niet	
Dehaene	N	290	72	9	371
	%	78,2	19,4	2,4	39,2
Verhofstadt	N	32	413	12	457
	%	7,0	90,4	2,6	48,4
Weet niet	N	26	52	38	116
	%	22,4	44,8	32,7	12,4
Totaal		348	537	59	944
		36,9	56,9	6,3	100,0

De VTMV-onderzoeken in Vlaanderen peilen ook naar de keuze tussen twee regeringen. Zie tabel V.

TABEL V. Keuze tussen de regering Dehaene en de regering Verhofstadt (in %).

Jaar van onderzoek	Dehaene	Vershil premier	Verhofstadt	Vershil premier	Weet niet
2000	43,9	-2,6	53,9	+5,0	2,2
2001	36,3	-9,1	60,1	+9,6	3,7
2002	42,0	-14,8	54,3	+16,8	3,8

Wat de kiezers betreft, zo leren deze simulatieonderzoeken, kan de rechtstreeks regeringskeuze perfect: het is geen strikt communautaire stemming – verre van, het is evenmin een loutere partijstem die uitgebracht wordt, maar een keuze waar het gevoerde en of te voeren beleid meespeelt, evenals de politieke capaciteit en de persoonlijkheid van de eerste minister en zijn ministers.

Die rijpheid bij de kiezers komt ook tot uiting in de gemeenteraadsverkiezingen van 10 oktober 2006.

Voor die gemeenteraadsverkiezingen van 20 oktober 2006 komen J. Ackaert en zijn collega's tot het volgende besluit²³:

“Waar het de bedoeling was vooral de voorkeurstem meer gewicht te geven – en dus de stemmenkampioen het burgemeesterschap toe te vertrouwen – lijkt die praktijk vandaag al stevig ingeburgerd. Van de na de gemeenteraadsverkiezingen van 2006 aangestelde burgemeesters is bijna 82% de voorkeurstemmenkampioen. Zo'n 95% van de burgemeesters staat in de top drie van de stemmentrekkers. Die cijfers liggen wat hoger dan de 75% burgemeesters-stemmenkampioenen van de gemeenteraadsverkiezingen van 2000. Hier speelt wellicht een incumbency effect (75% van alle burgemeesters is oudgediende in het mandaat tegen 60% in 2000). Geslacht, partij of gemeentegrootte blijken geen significant effect te hebben op het aandeel burgemeesters dat stemmenkampioen is.”

Het decreet Courard in Wallonië stipuleert dat de grootste voorkeurstemmentrekker van de grootste partij in de coalitie ook burgemeester wordt.²⁴

J.B. Pilet en co komen in onderzoek over 10 oktober 2006 tot onderhavig besluit: “De nieuwe regeling voor het benoemen van de burgemeester heeft veel over zich doen spreken maar in werkelijkheid heeft het weinig veranderd op gemeentelijk vlak in Wallonië. De effecten van de nieuwe regels zijn meestal nauwelijks waar-

23. J. ACKAERT, K. DE CEUNINCK, H. REYNAERT, K. STEYVERS, T. VALCKE, Doen (wijzigende) instituties ertoe? *Res Publica*, 2007, nr. 1, blz. 28.

24. Behoudens de moeilijkheden in 2007 in het gemeentebestuur van Charleroi dat de verkozen burgemeester Jacques Van Gompel tot ontslag noopte.

neembaar. Het gedrag van de partijen is slechts in zeer geringe mate veranderd onder invloed van het nieuwe besluit. Ook de coalitietypes blijven ongeveer hetzelfde als die van de vorige gemeentelijke legislatuur. Het percentage kleine lijsten ligt niet erg veel lager dan in 2000, hoewel hun kansen op het veroveren van het burgemeesterschap haast tot nul werden herleid. Wat de kiezers betreft, zijn de veranderingen nauwelijks meer waarneembaar. Wij zien ten hoogste een grotere concentratie van de voorkeurstemmen op de lijsttrekkers en een lichte stijging van het percentage gecumuleerde stemmen van de twee grootste lijsten, die strijden om het burgemeesterschap. Maar ook die bewegingen zijn slechts gering. Wij stellen zelfs lichte wijzigingen vast die de verwachte effecten van de nieuwe wetgeving tegenspreken. Zo is het percentage voorkeurstemmen lichtjes gedaald, hoewel het nieuwe mechanisme voor het benoemen van de burgemeesters het politieke belang van dat soort stemmen heeft vergroot.²⁵

Gemeenteraadsverkiezingen zijn reeds decennia veruit de meest democratische verkiezingen in België en staan al dicht bij de verkiezing van de gemeentelijke regering.²⁶

Voor de verkiezingen van 2007 hebben politologen, de "PAVIA"-groep, voorgesteld een deel van de kamerleden (15 à 30) in een nationale kieskring te laten verkiezen. Dit voorstel vindt veel steun bij koning Albert II die er sterk voor gewonnen is (*De Standaard*, 11 februari 2008). "Je ne vois pas l'avantage d'un système électoral où les sièges sont répartis d'avance" schoot bemiddelaar J.L. Dehaene de poging af, toen de auteurs het voorstel tijdens de regeringsvorming opnieuw onder de aandacht trachtten te brengen.²⁷ Verdere bezwaren zijn vooral dat het Brussel-Halle-Vilvoorde (BHV) uitbreidt tot gans België en zeker geen bindende oplossing biedt naar de hoogste machtsposities. Men durft blijkbaar de meerderheid niet gewoon meerderheid laten zijn en verder durft men de meerderheid niet echt te laten beslissen.

25. J.-B. PILET, P. DELWIT, E. VAN HAUTE, Eerste lessen uit de automatische benoeming van burgemeesters in Wallonië. *Res Publica*, 2007, nr. 1, blz. 45.

26. Zie naast bovengenoemde artikels, W. DEWACHTER, e.a., *De politieke zeggingskracht van de gemeenteraadsverkiezingen*. Antwerpen, 1970, 212 blz. en W. DEWACHTER, Gestalten van gemeenteraadsverkiezingen en de samenvoeging der gemeenten, in: *Les élections communales et leur impact sur la politique belge*. Brussel, 1994, blz. 465-485 + 5 kaarten.

27. RTBF TV 10 juli 2007, avondnieuws, stelt het PAVIA-voorstel uitvoerig voor met twee stembiljetten en een interview met UCL professor Philippe Van Parijs.

Zie ook *La Libre Belgique*, 10 juli 2007 die het voorstel mede opnieuw lanceerde en *De Morgen* van 10 juli 2007.

Een regeringsverkiezing heeft maar zin als de meerderheid beslist. Uit de simulaties is gebleken dat die meerderheid duidelijk kan verschuiven. Maar dan verliezen de partijen de controle op de regeringsvorming want dan beslissen finaal de kiezers. En dan moeten de zes traditionele partijen terugkomen op hun onderlinge splitsing, die sinds de blokkeringsmechanismen van de grondwetsherziening van 1970 uitgesproken meer macht geven aan de Franstalige partijen. Overigens zijn alle partijen gesplitst op initiatief van hun Franstalige vleugel.

De rechtstreekse verkiezing van de regering is niet doorgevoerd en zij zal hoogstwaarschijnlijk ook niet doorgevoerd worden in de toekomst, al vormt ze een monument van democratie die in staat is – zo toont de Vde Franse Republiek aan – diepliggende opdelingen in de maatschappij te overtreffen. Maar de politieke elite blijft ze afwijzen.

v. “Kanseliersverkiezingen” of de Wetstraat 16 is voor ...

“Werkgelegenheid, klimaat, pensioenen, belastingen ... De volgende regering moet het allemaal bundelen in één positief project. Met een eerste minister die echte resultaten boekt. En wie is daar meer geschikt voor dan Johan Vande Lanotte?” (zie foto blz. 28). En de ganse partijtop: Patrick Janssens, Freya Van den Bossche, Frank Vandenbroucke en Spirit B. Anciaux en G. Lambert roepen het in koor: “Ja! Het is tijd voor Johan” (*SP.A verkiezingspropaganda 2007*). Uittredend federaal minister Renaat Landuyt verlengt: “De enige manier om niet met Elio Di Rupo als premier te eindigen is stemmen op Johan Vande Lanotte” (*De Standaard*, 13 april 2007). Van de leden uit “dezelfde politieke familie” moet je het blijkbaar hebben.

Opvallend bij de verkiezingen van 2007 is het zich onomwonden voorstellen van niet minder dan vijf toppolitici als kandidaat eerste minister: Elio Di Rupo (PS), Guy Verhofstadt (VLD), Johan Vande Lanotte (SP.A), Didier Reynders (MR) en Yves Leterme (CD&V). Louis Michel had ook ambitie, maar werd, waarschijnlijk door Didier Reynders, zijn partijvoorzitter en “chef de file gouvernemental”, teruggefloten. Dit zijn vele openlijke kandidaturen en zulks zonder dat er een aanvaarde noch een beslissende procedure bestaat om de eerste minister te laten verkiezen door de burgers, noch zelfs binnen de partitatie.

Twee werkwijzen worden bepleit. Elio Di Rupo heeft ogenschijnlijk een klare werkwijze voor ogen. “Er zijn geen wettelijk vastgelegde regels die bepalen wie de premier moet leveren. Iedereen mag dus een eigen invulling geven, zolang de coalitiepartners zich er in kunnen vinden. Ik ben persoonlijk voorstander van de grootste familie. Laat ons eerlijk zijn: als alleen de grootste partij de premier mag leveren, wordt de

kans op een Waalse premier wel erg klein. Dat zou onrechtvaardig zijn. (...) Als we de grootste familie zijn, is het logisch dat we op die basis het voortouw nemen en eventueel de premier leveren. Van welke kant van de taalgrens die premier dan moet komen, is afhankelijk van wie de grootste is binnen de familie" (*P-magazine*, 5 juni 2007). Dit in Vlaanderen komen verkondigen, tegen bovenvermelde SP.A uitspraken in, onderstreept wel fel de ambitie van Di Rupo terzake. Of SP.A-Spirit ook zo "familiaal" denkt ...?

Onduidelijk in het voorstel van Di Rupo is: wie is de grootste? Rekent men met het aantal stemmen of het aantal zetels? De kostprijs aan stemmen per zetel ligt in Vlaanderen aanzienlijk hoger dan in Wallonië en Brussel, door (1) de zeteltoewijzing per kieskring op basis van de bevolking in plaats van per geldige stemmen; door (2) de hogere keuzeverzeking in Wallonië en Brussel tegenover Vlaanderen en door (3) de zware concurrentie van het Vlaams Belang in Vlaanderen, die van onder de taalgrens door "d'aucuns" nog graag aangewakkerd wordt. Deze drie factoren samen, compenseren ruimschoots de structurele "handicap" voor kandidaten uit Wallonië, met name het kleiner kiezersaantal aldaar in vergelijking met Vlaanderen: in 2007 resp. 2.059.200 tegenover 3.118.300 geldige stemmen of een verschil van meer dan 1 miljoen kiezers. (P.m. Vlaams Belang haalt 800.000 stemmen.)

In 2003 behaalde de PS met 855.992 geldige stemmen 25 kamerzetels en SP.A-Spirit met 979.750 geldige stemmen 23 zetels, dus 2 zetels meer voor de PS met 123.758 stemmen minder. Bestaat er in de "familie" een akkoord over het criterium? Of moet de participatie ook dit beslechten? In 2007 is de christendemocratische familie net het grootst in stemmenaantal met 1.639.027, maar net niet in zetels (40), tegenover 1.624.518 stemmen en 41 zetels voor de liberale familie. De socialistische familie scoort onbetwist derde met 1.409.177 stemmen en 34 zetels. De stemmen pleiten voor Yves Leterme en de zetels voor Didier Reynders, ook "binnen de familie" aangezien MR én in zetels én in stemmenaantal beter scoort dan de VLD van Guy Verhofstadt.

Exit dus op 10 juni 's avonds voor Vande Lanotte en voor Verhofstadt. Zie hun verklaringen die avond reeds. Maar Elio Di Rupo trekt dat besluit niet. Op 11 juli 2007 zal hij zich als partijvoorzitter laten herkiezen voor een nieuwe vier jaar.

Waarom bij de verkiezingen van 2007 zoveel toppolitici zich als kandidaat eerste minister naar voren schoven blijft een open vraag. Er is de aantrekkelijkheid van de "16" of de "Wetstraat 16", m.a.w. het eersteministerschap dat extra macht, inkomen en vooral status en aanzien verschaft. Er is, zeker niet te ondershatten, de unieke plaats, ook in België, die de eerste minister verwerft via zijn lidmaatschap van het toporgaan der Europese Unie, de Raad van Europese Staatshoofden en

Regeringsleiders. Het houdt een unieke erkenning in, een unieke vertegenwoordigingsfunctie van het land op de internationale scene en een aanzienlijke vergroting van de macht als men de mogelijkheden diplomatiek weet uit te buiten. J.L. Dehaene hierover: “De toenemende rol van de Europese Raad maakt dat de eerste minister een spilfiguur van het Europees beleid geworden is en er ook steeds meer van zijn tijd moet aan besteden.”²⁸

Er is verder de inherente neiging van de participatie om zich veeleer op de posities dan wel op het beleid te focussen. Er is de frustratie voor Franstalig België en vooral Wallonië al zo lang geen eerste minister meer geleverd te hebben aan het land. (Of wordt hier eerder geïdeologiseerd door potentiële kandidaten?) Er is de personificatie van de politiek, vooral via de televisie en het beeldaandeel in de geschreven pers; televisie die ook in zeer aanzienlijke mate het politiek debat uit het parlement naar zich heeft toegetrokken. Die personificatie stuurt tevens naar personalisatie van de macht in de partijleidingen, die dan statutair meer en meer verankerd geraken.²⁹ De verkiezingscampagnes in gans het Westen zijn beduidend verschoven van inhoud naar personen; personen die dan maar zelf over de mate van inhoudelijk debat beslissen. Zie de gevreesde, beruchte maar tevens overroepen televisiedebatten, weliswaar met een miljoenenbereik.

Als dan in België de Senaatsverkiezing maar twee kieskringen telt: de Vlaamse en de Waals/Franstalige en de politieke leiders zich daar kandidaat stellen, dan is het voor de dramazoekende media gesneden brood om van die Senaatsverkiezingen “kanseliersverkiezingen” te maken; ook al heeft België geen kanselier à la Bondsrepubliek Duitsland en kunnen die Senaatsverkiezingen niet beslissen over het eersteministerschap.

Bij het veel gezongen refrein: “De kiezers zullen beslissen” luidden meerdere strofen: “Wie wordt eerste minister?” of “Kanseliersverkiezingen”. Debatten op de publieke en privé-televisiezenders in 2007 zoals “Leterme tegen Di Rupo” (*RTL-Tvi*), “Leterme versus Vande Lanotte versus Verhofstadt” (*VRT-Eén*) en de bladzijdegrote voorstellingen in dag- en weekbladen, zoals “De kandidaat-premier” (*De Standard*) of “Wie wint op 10 juni de strijd om de Wetstraat 16?” (*De Tijd*) stellen de keuze van de premier zeer centraal in het verkiezingsgebeuren. De verkiezingspropaganda zelf personifieert sterk; maar dat niet alleen: zij focust tevens intens op

28. J.L. DEHAENE, De (on)macht van de Eerste Minister, *Res Publica*, 2000, nr. 1, blz 25.

29. Zie o.m.: L. HAMON, A. MABILEAU, *La personnalisation du pouvoir*. Parijs, 1964. W. DEWACHTER, Kleine schaalverandering of trend: de personificatie van de politiek langs de propaganda. *Res Publica*, 1972, nr. 2, blz. 325–341.

de “kanselierskandidaat”. Zie bijvoorbeeld het gratis boek: *8 jaar Verhofstadt* (194 blz) met 78 foto’s van de uittreedende premier of 55 gevulde bladzijden. De andere meest opgenomen politici in het boek zijn koning Albert II en Karel De Gucht met elk 5 foto’s. Zie ook de JA-campagne van de SP.A waar o.m. op de laatste dag de vijf meest prominente politici in koor declameren: “Ja! Het is tijd voor Johan”. Wat overigens scheef op de partijcultuur staat. Meer dan in de propaganda alleen hebben Verhofstadt, Vande Lanotte en Leterme, voor de verkiezingen duidelijk verklaard voor het eersteministerschap te gaan, zich kandidaat stellend voor de Senaat, wat via de Nederlandse kieskring 60% van het kiezerskorps omvat en in de Franse kieskring slechts 40%. Een Senaat die geen regeringsgoed- of afkeurende macht meer heeft.

België heeft geen rechtstreekse verkiezing van de eerste minister zoals in Nederland sinds 1966 bepleit door D’66 en gerealiseerd in Israël in 1996, 1999 en 2001.³⁰ Er is alleen een surrogaat premierverkiezing via de voorkeurstemmen in de Senaatsverkiezingen, met haar twee kieskringen. Maar het verleden heeft aangetoond dat de meest gesteunde kandidaat bij deze verkiezingen meer niet dan wel eerste minister werd vóór 10 juni 2007. En dat ondanks bij wijlen een ruime stemmenvoorsprong.

TABEL VI. Meeste voorkeurstemmen bij de Senaatsverkiezingen van 1995, 1999, 2003 en 2007.

Absolute cijfers							
	1995		1999		2003		2007
Dehaene	484.305	Dehaene	562.239	Stevaert	604.667	Leterme	796.521
Tobback L.	453.700	Verwilghen	419.130	Verhofstadt	573.182	Verhofstadt	493.355
Verhofstadt	423.335	Verhofstadt	376.082	Michel L.	446.469	Vande Lanotte	306.949
Busquin	267.268	Tobback L.	265.088	Di Rupo	442.537	Michel L.	232.328
Gol	259.476	Maystadt	222.949	De Clerck S.	343.816	Vanhecke	219.218
Volgens de 2.500-voorkeurschaal							
			1999		2003		2007
		Dehaene	286,4	Stevaert	301,5	Leterme	380,5
		Verwilghen	211,7	Verhofstadt	286,1	Verhofstadt	257,4
		Verhofstadt	189,9	Michel L.	234,7	Vande Lanotte	168,9
		Tobback L.	154,2	Di Rupo	229,6	Michel L.	121,4
		Maystadt	148,8	De Clerck S.	178,8	Vanhecke	115,5

30. B. MADDENS, De rechtstreekse verkiezing van de premier: een vergelijkende analyse. *Res Publica*, 2000, nr. 4, blz. 399–428.

Jean-Luc Dehaene is in 1995 zichzelf opgevolgd als eerste minister. Maar in 1999 gooit hij, bij nog maar 300.000 van zijn meer dan 550.000 voorkeurstemmen geteld, “de handdoek in de ring”. Ook de tweede in de rij Marc Verwilghen wordt geen premier, duidelijk niet. Het is pas de derde. In 2003 zou bij een surrogaat kanseliersverkiezing Steve Stevaert premier moeten geworden zijn. Stevaert is zelfs niet in de regering gestapt. In 2006 wordt hij “maar” provinciegouverneur van Limburg. Guy Verhofstadt begint in 2003 aan zijn derde regering. Dat Leterme in 2007 meer kans maakt op het eersteministerschap heeft hij vooral te danken aan het verkiezingssucces van het kartel CD&V/N-VA in de Kamerverkiezingen. Bovendien ligt het aantal van zijn voorkeurstemmen nu meer dan 300.000 hoger dan de tweede: Verhofstadt en bijna 200.000 meer dan de op één na hoogste score tot nog toe: die van Stevaert in 2003. De 796.521 voorkeurstemmen vormen 61,9% van de CD&V/N-VA stemmen in de Senaatsverkiezing en 19,4% van alle stemmen in het Nederlands kiescollege.

Dat de Franstalige topkandidaten niet zo hoog scoren als de Vlamingen heeft in de eerste plaats te maken met het beperkter aantal geldige stemmen in het Franse kiescollege tegenover het Nederlandse; in 2007 resp. 2.529.573 en 4.098.554 of “1” tegenover “1,6”. Zelfs vermenigvuldigd met die factor 1,6 scoort L. Michel nog “maar” 371.725, duidelijk minder dan G. Verhofstadt en ook nog altijd bijna 75.000 stemmen minder dan zijn werkelijke score van 446.469 in 2003.

Technisch wordt de kleinere kieskring in de vergelijkingen opgevangen via de 2.500-voorkeurschaal (Zie tabel VI). Uit een én ander blijkt dat de Vlamingen in hun kiescollege sterker “voor eerste minister” gesteund worden dan hun Waalse collega’s.

De term “kanseliersverkiezing” overbrengen naar België getuigt van weinig politologisch inzicht: zie wat hierboven is betoogd. Maar vooral omwille van het fundamenteel verschil dat in de Duitse Bondsrepubliek vóór de verkiezingen een partijcoalitie wordt aangeboden, waarvan – op 2005 na – telkens één van de paren een absolute meerderheid van zetels in de Bundestag bereikt. Bovendien wordt in de BRD niet op de kansliërskandidaten gestemd – behoudens met de *Erststimme* in hun eigen beperkte kieskring – maar op de politieke partijen. (In een aantal gevallen hebben de Ueberhangmandate van het meerderheidsstelsel bijgedragen tot de absolute meerderheid van de coalitie.)

Tenslotte heeft minstens grondwettelijk de kanselier in de Duitse Bondsregering een sterkere positie dan onze eerste minster, via de Richtlijnenkompetenz.³¹ België heeft

31. K. VON BEYME, *Das politische System des Bundesrepublik Deutschland*. Wiesbaden, 2004, 10de herwerkte uitgave, blz. 298–304: Das Kanzlerprinzip.

derhalve op generlei wijze een kanseliersverkiezing, wat een vorm van rechtstreekse verkiezing is. Zo democratisch zijn de Belgische verkiezingen op verre na niet.

Tekenend voor het institutioneel surrealisme in België is tevens dat de opgeblazen “kanseliersverkiezing” of de surrogaatverkiezing van de eersteminister zich via de Senaatsverkiezingen afspeelt, daar waar de macht en dan ook het aanzien van de Senaat bij de grondwetsherziening van 1992–1994 significant is verminderd: geen governmaking-power meer (in zover het parlement die nog overhield en houdt), geen begroting noch goedkeuring van rekeningen meer en slechts een wetgevende macht als de Senaat zich haast om mee te spelen, (te “evoceren” zoals men dat begrijpelijk heet) na de goedkeuring in de Kamer. De grondwettelijke bevoegdheid blijft behouden. Ook ministerrekrutering uit de Senaat blijft behouden. Maar de Senaat is duidelijk een verzwakt parlementsonderdeel, waarvan eerste minister G. Verhofstadt voorstelde in zijn najaarsoffensief 2001: “Ik wil Kamer en Senaat samensmelten tot één parlementaire assemblée”, m.a.w. de Senaat afschaffen door de rechtstreeks verkozen senatoren bij de Kamer te voegen.³² Een jaar voordien (10 oktober 2000) was er het offensief van L. Tobback en J.-L. Dehaene in de Senaat zelf – ondanks hun voorkeurstemmen. “Ik hoop dat Jean-Luc nog even senator blijft, zodat we samen de Senaat kunnen afschaffen.”³³ De voorzitter van de Franstalige socialisten, Elio Di Rupo, is evenwel gekant tegen de integratie van de Senaat in de Kamer, want “dat versnelt het verdwijnen van de federale staat in het voordeel van een onafhankelijk Vlaanderen en Wallonië”. Dus wordt het voorstel van de eerste minister meteen afgevoerd.³⁴

Bij de Kamerverkiezingen kan men niet de hoge scores van de Senaat halen gezien de kleinere kieskringen. Beslissen voor welke “kamer” men kandideert houdt dus t.a.v. de publieke opinie een zich niet wagen aan een beoordeling door 60% of 40% van de Belgische kiezers in, maar zich beperken tot de provinciale kieskring. Men doet dan eigenlijk maar zwak mee aan de zelf- en mediageproclameerde “kanseliersverkiezing”.

In tabel VII worden de tien hoogste scores in absolute cijfers gegeven, samen met het ten honderd t.a.v. de eigen partijkiezers.

32. *De Morgen*, 27 augustus 2001, met reactie van Senaatsvoorzitter A. De Decker, o.m. in *De Financieel-Economische Tijd*, 28 augustus 2001.

33. Zie openingszitting van Senaat, 10 oktober 2000. Gewone zitting 2000–2001. *Handelingen*, 10 oktober 2000.

34. O.m. *De Financieel-Economische Tijd*, 30 augustus 2001.

TABEL VII. Hoogste voorkeurstemmenscore bij Kamer.

Kandidaat	Lijst	Stemmen	%	Kieskring
Elio Di Rupo	PS	138.276	18,6	Henegouwen
Inge Vervotte	CD&V/N-VA	133.830	12,0	Antwerpen
Didier Reynders	MR	102.762	16,5	Luik
Karel De Gucht	VLD	95.628	9,8	Oost-Vlaanderen
Pieter De Crem	CD&V/N-VA	94.705	9,7	Oost-Vlaanderen
Michel Daerden	PS	92.922	14,9	Luik
Gerolf Annemans	VI Bel	88.154	7,9	Antwerpen
Hendrik Bogaert	CD&V/N-VA	87.658	10,9	West-Vlaanderen
Jo Vandeurzen	CD&V/N-VA	71.235	13,1	Limburg

Voor de verkiezingen was er heel wat te doen over het recht op of de mogelijkheid tot een Franstalige premier, wat sinds decennia niet meer het geval was.³⁵ Elio Di Rupo heeft dit strijdpunt, lang voor de campagne, in 2006 gelanceerd. Als dat de ambitie was, was het tactisch fout van de kandidaten Di Rupo en Reynders zich voor de Kamer kandidaat te stellen. Of was het uitgerekend bedoeld om de confrontatie met de Vlaamse kandidaten uit de weg te gaan? Maar in de Kamer hebben ze zeker geen benaderende “kanseliersverkiezing” gerealiseerd. 138.276 en 102.762 voorkeurstemmen is echt niet weinig, integendeel. Maar Inge Vervotte benadert ze, c.q. overtreft ze, waar Vervotte niet in het minst ambitie heeft laten blijken om eerste minister te worden. De twee Franstalige kandidaten zijn verkiezingsmatig gewikt en gewogen en electoraal wat licht bevonden.

Er lijkt zich nog een vierde weg aan te dienen, typisch voor een federaal staatsbestel. Voor zij president werden van de VSA waren bijv. R. Reagan en B. Clinton gouverneur van hun staat, resp. Californië en Arkansas. Voor hij Bondskanselier werd was W. Brandt Regierende Bürgermeister van Berlijn en waren H. Kohl en G. Schröder ministerpresident van resp. Rijnland-Palts en Nedersaksen. Een succesvol leiderschap in een deelstaat lijkt tot de federale toppositie te leiden. En, inderdaad, voor de eerste keer in België stapt een succesvol ministerpresident (van Vlaanderen) over van het Gewest naar het federaal premierschap. Hierin een dwingend, recurrent patroon onderkennen is evenwel niet verantwoord. Want (1) de kandidaten kunnen ook van elders dan uit de leiding van een deelstaat komen, bijv. senatoren in de VSA; (2) er is grote, intensieve concurrentie; (3) men moet eerst de nominatie in zijn partij binnenhalen en (4) de verkiezingen winnen, wat helemaal niet gegarandeerd is, zoals de mislukking bijv. van de Beierse CSU-CDU kandidaten F.J.

35. Als men de korte periode Vanden Boeynants II (20/10/1978 tot 3/04/1979) als overgangsregering niet meetelt, moet men teruggaan tot de regering Leburton (26/01/1973 tot 24/04/1974). Zie verder.

Strausz en E. Stoiber, tot hun groot ongenoegen, uitwijst. Naar Belgische electorale maatstaven heeft Leterme de verkiezingen “gewonnen”, maar dat is hier niet zonder meer doorslaggevend, getuige de 9 maanden “regeringsvorming”. Slotsom: een succesvol leiderschap van een deelstaat in een federaal bestel verhoogt alleen de kans op de nominatie. De rest is oppervlakkige, onvolledige waarneming.

Dit hoofdstuk heeft in lengte van argumenten en scores aangetoond dat de Belgische parlementsverkiezingen geen verkiezingen van de eerste minister zijn. De kiezers beslissen niet over de premier.

Als Yves Leterme op 26 juni 2007, nog tijdens de informatie-opdracht van Didier Reynders, de taak van Vlaams minister-president doorgeeft aan Kris Peeters om volgens de regels van de federale instellingen meteen zitting te nemen in de Senaat, dan snijdt hij vooral de handen van Albert II af om “vrij” een formateur te benoemen, althans in de eerste benoemingsfase van het scenario voor de regeringsvorming.³⁶ De Koning kan om te beginnen moeilijk voorbij de 800.000 voorkeurstemmen en de verkiezingsoverwinning van CD&V/N-VA gaan. Maar dat is “goed bestuur” binnen de parlementaire kalender, die het surrealisme in de Belgische regeringsvorming nogmaals illustreert. Leterme accentueert dit even door tegelijk een lange regeringsvorming in het vooruitzicht te stellen.

Op 19 juli beslist op zijn beurt PS partijvoorzitter Elio Di Rupo dat Rudy Demotte hem opvolgt als minister-president van de Waalse regering. Op 20 juli neemt koning Albert II braaf de eed af van Demotte, onder de formeel-juridische goedkeuring van ontslagnemend premier Guy Verhofstadt. Merk daarbij op dat niet Michel Daerden benoemd is, Daerden die bij de Kamerverkiezingen, na Di Rupo veruit de best qua voorkeurstemmen scorende PS politicus is. Maar Demotte die driemaal minder voorkeurstemmen heeft: geen 93.000 doch slechts 28.000, wordt benoemd door de voorzitter van de Parti Socialiste. En op 21 maart 2008 bevordert Elio Di Rupo de Waalse premier tot eveneens minister-president van de Communauté française in de plaats van Marie Arena die federaal minister wordt. Waalse verkiezingen komen er nochtans pas in juni 2009 ...

36. A. MOLITOR, *La fonction royale*. Brussel, 1979, blz 31-33.

vi. Zwakke verkiezingen leveren in 2007 toch een sterke uitslag op

In tegenstelling tot Frankrijk, Groot-Brittannië, Duitsland en de VSA, kunnen de Belgische kiezers niet beslissen over de regering. Geen van hun werkwijzen is van toepassing in België. Het zou de macht van de participatie op zeer significante manier naar de kiezers verplaatsen. Zoveel is na voorgaande analyse wel duidelijk. Ook de surrogaattechnieken werken niet: zij geven geen onbetwist uitsluitel! De Belgische verkiezingen zijn bijzonder arm aan beslissingen. Wij hebben alleen parlementsverkiezingen. Hoeveel die maar reiken, dat is al sinds decennialang bekend.³⁷

Als de parlementsverkiezingen in België dan toch eens verrassend beslissend uit de hoek komen, zoals op 10 juni 2007, dan laat de participatie zich niet onbetuigd om het beslissend karakter ervan zoveel mogelijk naar haar eigen hand te zetten.

Zowat een half jaar voor het begin van zijn eersteministerschap, op 1 januari 1999, schrijft Guy Verhofstadt, onverbloemd, onder de titel "De burger heeft op 13 juni 1999 zijn lot in eigen handen", in de lijn van zijn drie Burgermanifesten³⁸: "We staan nog nergens als het erop aankomt de mensen meer inspraak te geven, de politieke macht te verschuiven van een kleine elite in de Wetstraat naar de burgers. Zo wordt het Parlement nu [voorjaar 1999] en niet op 13 juni [1999] gekozen: dezer dagen stellen de politieke partijbureaus immers de lijsten samen (...) Daarom blijft de VLD ijveren voor echte democratische hervormingen: het afschaffen van lijststelsel en opkomstplicht, het rechtstreekse verkiezen van de regering en burgermeesters en het invoeren van bindende referenda. Met deze hervormingen krijgt de machteloze burger echte inspraak en zal zijn betrokkenheid ook toenemen" (*De Financieel-Economische Tijd*, 31 december 1998–1 januari 1999).

Een juiste analyse en een reeks voorstellen om de zwakke democratische inbreng van de kiezers in België in de essentiële machtstoewijzende processen sterk op te vijzelen!

Inderdaad, sinds jaar en dag heeft het politologisch onderzoek aangetoond dat de parlementsleden door de partijen worden benoemd en dat kiezers eigenlijk alleen

37. W. DEWACHTER, *De wetgevende verkiezingen als proces van machtsverwerving in het Belgisch politiek bestel*. Antwerpen, 1967, 392 blz.

38. Samengebundeld in G. VERHOFSTADT, *Angst, afgunst en het algemeen belang*. Antwerpen, 1994, 185 blz.

de zetels verdelen onder de politieke partijen die dan in België in een nieuw politiek proces duiken: de regeringsvorming.³⁹

“Il faut donc passer par les électeurs” zei Elio Di Rupo (o.m. *De Tijd*, 5 mei 2007). Hij vertrouwde er vrij sterk op dat de kiezers onder druk van de participatie en onder invloed van de campagne die fors via de televisiezenders liep, weinig wijzigingen in de krachtenverhoudingen zouden teweeg brengen. De opiniepeilingen overigens gaven heel wat aanduidingen in die richting. Zodat vóór 10 juni reeds projecten van een federale regering werden gevormd.

De meest verwachte en voor de hand liggende regering was deze tussen de christendemocraten en socialisten onder leiding van Yves Leterme. Joëlle Milquet geloofde vóór en zelfs na de verkiezingen er manifest in. De positie van haar CDH zette haar daar sterk toe aan. In 2004 werd de CDH vrij onverhoopt in de regering van het Waalse Gewest en de Franse Gemeenschap getrokken door PS-partijvoorzitter Elio Di Rupo ten nadele van de uittredende liberale MR die wel in de federale regering partner van de Parti Socialiste bleef. Die wissel van regeringspartner in Wallonië en in la Communauté française kwam er na de brutale “OPA” van de MR onder leiding van Louis Michel in 2004 om niet alleen enkele PSC-politici, zoals oud-partijvoorzitter Gerard Deprez vroeger, naar de MR over te halen, maar om nagenoeg de ganse rechtervleugel en delen van het centrum in te lijven. Een zwaar conflict dat zeer emotioneel geladen was en nog steeds is.

Of men hoopte alsnog paars te kunnen voortzetten. Guy Verhofstadt en zijn “Open VLD” ijverden alleszins intens in die richting. Louis Michel bijvoorbeeld kwam op VRT-TV zijn volle steun aan Verhofstadt als kandidaat toekomstig eerste minister toezeggen. De opiniepeilingen – althans in Vlaanderen – achtten evenwel geen meerderheid voor paars in Vlaanderen waarschijnlijk. *De Standaard* titelt op 22 mei als uitkomst van zijn peiling: “Rooms-rood kan, paars niet”.

En dan komt 10 juni 2007 die tegen de verwachtingen in de kaarten fundamenteel anders verdeelt. Het zijn uitzonderlijk “beslissende” verkiezingen.

De “paarse” regering, socialisten + liberalen, wordt door de kiezers sterk teruggedreven (min 9,22% punten en min 22 zetels) en rekenkundig haalt een heruitgave net geen meerderheid in de Kamer, zij het vooral stoelend op Wallonië, want in Vlaanderen verzamelen VLD en SP.A, na een verlies van 8,18% punten, slechts 32

39. W. DEWACHTER, Het krachtenveld van de regeringsvorming. *Res Publica*, 1986, nr 4, blz 615–141.

van de 88 zetels. Het stemmen- en zetelverlies is duidelijk het meest uitgesproken langs Vlaamse zijde. Zie tabel VIII.

TABEL VIII. Stemmenverlies, zetelaantal en zetelverlies van de uittredende coalitiepartijen

Partij	% Stemmenverandering	Zetelaantal	Zetelverlies
MR	+1,12	23	-1
PS	-2,16	20	-5
Franstalig België	-1,04	43 op 62	-6
VLD	-3,53	18	-7
SP.A	-4,65	14	-9
Vlaanderen	-8,18	32 op 88	-16
Totaal België	-9,22	75 op 150	-22

Een “heruitgave” zou in eerste instantie één of de twee groene partijen kunnen betrekken en zo aanleunen bij Verhofstadt I (1999–2003). Maar er is ook nog de speciale relatie tussen PS en CDH. Doch dat is reeds coalitie-rekenen waar eerst per partij de uitslag moet verwerkt worden. En die is zeer verschillend tussen die vier partijen.

Eerste minister Guy Verhofstadt neemt de verantwoordelijkheid voor de VLD-uitslag op zich. “Als kopman en gezicht van de partij neem ik persoonlijk de verantwoordelijkheid voor deze verkiezingsuitslag. (...) Onder leiding van Bart Somers is dit voor de partij een nieuw begin. (...) Wij zijn klaar voor de toekomst, met heel wat ervaren ministers en heel wat jonge krachten”. Een nieuwe regeringsdeelname wordt niet uitgesloten. “Misschien blijven we dankzij de resultaten van de MR aan de andere kant van de taalgrens zelfs de grootste familie van het land” (*De Morgen*, 11 juni 2007).

De reactie van de SP.A is veel radikaler. De avond van de verkiezingen nog zegt partijvoorzitter Johan Vande Lanotte: “Ieders positie staat ter discussie, ook de mijne” (*De Morgen*, 11 juni 2007). Het partijbureau van ’s anderdaags neemt radicale beslissingen: Vande Lanotte treedt af als partijvoorzitter en wordt opgevolgd door Caroline Gennez – zij het dat hier nog voorzittersverkiezingen aan te pas moeten komen; Freya Vanden Bossche wordt voorgesteld als fractieleider, maar zal een paar dagen later terugkomen op haar aanvaarding. Na 19 jaar onafgebroken regeringsdeelname, vanaf 1988, besluit de SP.A in de oppositie te gaan. De partij is wel bereid om vanuit de oppositie een staatshervorming te steunen. “De oppositie van SP.A duwt de regering naar rooms-blauw” (*De Morgen*, 12 juni 2007).

De positiebepaling van de PS is grondig verschillend. Voorzitter E. Di Rupo: “Le nouveau gouvernement devra être celui de tous les Belges de bonne volonté, un gouvernement qui ne laissera personne au bord du chemin, et qui se consacrera au progrès collectif” (*Le Soir*, 11 juni 2007). De PS wil blijkbaar de federale regering niet lossen.

Haar grote rivaal, de MR, ziet het duidelijk anders. Haar situatie is ook grondig verschillend: zij wint in stemmen, maar verliest 1 zetel. Samen met VLD is zij weliswaar niet de grootste familie in stemmen, dat zijn de christendemocraten, maar wel in zetels: 41 tegenover 40. Doch haar belangrijkste score is ongetwijfeld dat zij niet alleen in Brussel de grootste partij is, maar nu ook in Wallonië: 33.863 stemmen meer dan de PS, bij een gelijk aantal zetels. Didier Reynders: “Nous sommes la première formation francophone au Sénat, à la Chambre, à Bruxelles et en Région wallonne – et largement. (...) Faire reculer l’hégémonie du PS et faire bouger le centre de gravité, c’était notre “réforme de l’Etat” à nous. (...) Il est atteint. (...) On a le parti socialiste le plus archaïque d’Europe. On ne devra plus passer des nuits à le convaincre” (*Le Soir*, 12 juni 2007). “Dit is op zich al een staats hervorming” (D. Reynders) (*VRT-TV* 10 juni 2007). Wie de dominante positie van de PS in Wallonië, zeker vanaf 1919, kent kan die emotionele extrapolatie best begrijpen. Een en ander draagt er ongetwijfeld toe bij om de ambitie: de eerste Franstalige premier sinds 1979 te worden, fors aan te scherpen, temeer dat de andere Franstalige kandidaat, E. Di Rupo, door de verkiezingsuitslag ten enenmale is uitgeschakeld. De MR gaat dus ten volle voor regeringsdeelname, liefst nog onder leiding van haar partijvoorzitter en chef de file gouvernemental Didier Reynders, vicepremier sinds 1999.

Vanuit haar “Dit is een staats hervorming op zich” moet “dit” een federale regering worden zonder de PS, maar met de VLD, o.m. om de grootste familie te zijn, en dus een “oranje-blauwe” of liberaal-christendemocratisch (jennend zal Reynders er soms ook “humaniste” aan toevoegen). “Vive la bipartite! (...) L’alliance bleu-orange, seule bipartite possible” (D. Reynders in *Le Soir*, 12 juni 2007).

Want CD&V is “incontournable”, die “helaas” voor “velen”, wel in kartel met N-VA de verkiezingen “heeft gewonnen”: 1.234.950 stemmen, haast 400.000 stemmen meer dan de op één na grootste partij, de MR, wat nagenoeg de totale score van het CDH is (399.877 tegenover 404.077).

“Monsterscore. Yves Leterme en CD&V/N-VA triomferen” titelt *Gazet van Antwerpen* na 10 juni. En de beelden van een glunderende Leterme met her en der leeuwenvlaggen bij militanten in de zaal gaan Europa rond, net zoals de beelden van Leterme-Vandeurzen-Vervotte bovenop de vergadertafel van het CD&V partijbu-

reau 's anderdaags ook via de media bekijken. Het partijenkartel wint 8 zetels. En Leterme scoort voor de Senaat bijna 800.000 voorkeurstemmen. "Leterme aan zet" titelt *De Morgen*. In Vlaanderen haalt CD&V-N-VA 30% van de stemmen. "Dit heb ik nog nooit meegemaakt" glundert de toekomstige Kamerfractie-leider Servais Verherstraeten (*Gazet van Antwerpen*, 11 juni 2007).

Naast de zes traditionele partijen zijn er in het Belgisch partijstelsel nog de partijen die niet op eigen kracht zich kunnen opwerpen als regeringspartners, maar gevraagd moeten worden, desgevallend rekenkundig nodig zijn voor een meerderheid, of door de participatie helemaal uitgesloten worden. Zij worden veroordeeld tot het zwakke parlement als hoogste machtsplatform.

Groen! geraakt nu wel over de kiesdrempel van 5% die het zelf mee heeft ingevoerd en komt met 4 kamerzetels opnieuw in het federale Parlement, maar blijft qua score onder de verwachtingen. Ecolo daarentegen groeit met 4 zetels aan tot 8. Ecolo zal als "grootste overwinnaar" van de verkiezingen: +2.04% punten toch niet in de regering komen, ook al zitten in Verhofstadt IV en Leterme I(f) alle andere Waalse/Franstalige partijen met 53 van de 62 zetels, of 85,5% van de Waalse/Franstalige verkozenen. (Op de 1 verkozene FN na; FN die, organisatorisch al, nauwelijks de naam "partij" verdient.)

Een zeer grote verrassing realiseert de LDD (Lijst Dedecker). Jean-Marie Dedecker haalt tegen alle opiniepeilingen en opinieleiders⁴⁰ in de kiesdrempel en scoort zelfs beter dan Groen!: 5 zetels tegenover 4 (door betere concentratie van hun nagenoeg gelijk aantal stemmen). Herman De Croo voorspelde anderhalf jaar voordien: "Wie bij storm op zee nog een bres in de VLD-boot wil slaan moet overboord. Dedecker zal dat niet doen. En doet hij het wel, dan is hij politiek dood" (*Knack*, 11 januari 2006, overgenomen uit *Het Laatste Nieuws*). De VLD zette Jean-Marie Dedecker overboord. Er was en er is de kiesdrempel. Er zijn de wetten die het oprichten van een nieuwe partij nagenoeg onmogelijk maken.⁴¹ Vandaar dat Dedecker zoveel mogelijk vanuit parlementsposities vertrok. Dedecker is niet "politiek dood". Alhoewel hij nog voor de zeer moeilijke opgave staat de LDD uit te bouwen tot meer dan een "flits-partij".⁴² Dedecker wordt een populaire (voor tegenstanders een "populistische") opposant tegen de VLD, voor de Vlaamse verzelfstandiging en tegen welkdanige federale regering ook.

40. Met uitzondering van politoloog Bart Maddens die de mogelijkheid van een succes wel voorspeld had.

41. Liberalen en socialisten schaffen de vrijheid van politieke vereniging af. *De Tijd*, 8 maart 2004.

42. R. ROSE, T. MACKIE, Do parties persist or fail? Blz. 533–557 in K. LAWSON, P. MERKL, *When Parties Fail*. Princeton, 1988.

Het Vlaams Belang gaat – tegen de hoop van velen – niet sterk achteruit: wel t.a.v. 2004, niet t.a.v. 2003. Het handhaaft zich: “stagneert” schrijft *De Standaard*: + 0,4% t.a.v. 2003. De elitaire consensus zal weer haast 800.000 stemmen uit Vlaanderen voor deze anti-systeempartij moeten en willen negeren. Ze zal er ook in lukken.

Een uitwendige stemmenverschuiving van 13,07 is niet klein, integendeel. Maar zij is niet de hoogste in de verkiezingsgeschiedenis van België. Toch schrijft *De Standaard*, als samenvatting van de onmiddellijke reacties van de politici: “Dit is een aardverschuiving”. En verder “Vlaanderen wurgt paars” “Kanseliersrace eindigt met crash” voor Vande Lanotte. “Afscheid van een paarse premier” voor de VLD. “Di Rupo wordt geen federale premier”. “CD&V/N-VA triomfeert”.⁴³

Tegen de gewoonten en de mogelijkheden in hebben de kiezers in 2007 veel beslist. Enkele buitenlandse persstemmen liegen er niet om. “Les Flamands ont voté aux deux tiers pour des partis qui réclament davantage d’autonomie, voire l’indépendance (*Arte TV*, 10 oktober 2007). *Le Monde* schrijft in haar jaaroverzicht: “Juin 2007: Les élections législatives voient le succès des démocrates-chrétiens flamands et des indépendantistes flamands, qui remettent en cause le système fédéral de la Belgique”, onder de titel: “Trente ans de crise belge”.⁴⁴

Na de verkiezingen begint een nieuw proces: de regeringsvorming waarin de politieke partijen, althans hun topleidingen, de grote spelers zijn: eerst intern in de eigen partij en dan tegenover de andere. Met een dubbel partijstelsel in België en een hoge mate van participatie. De regeringsvorming is veel meer dan de strikte onderhandelingen. “Leterme krijgt moeilijke taak. (...) Gisteren de zege, vandaag de miserie” “Leterme aan zet” (*De Standaard*, 11 juni 2007).

VII. De vijf keuzes van Albert II, “le Roi des francophones”⁴⁵

Van het oude Grondwetsartikel 65 van 1831: “Le Roi nomme et révoque ses Ministres” schiet in de concrete Belgische werkelijkheid van 2007 niet veel meer over, behoudens het formeel bekrachtigen van de door de partijvoorzitters van de meerderheidspartijen en de formateur “voorgestelde” personen. Eerder in het scenario

43. Titels uit *De Standaard*, maandag 11 juni 2007. De titels in de andere kranten gaan even duidelijk – zo niet nog sterker soms – in dezelfde richting.

44. D. RIOUX, *L'année 2007 dans Le Monde*. Parijs, 2008, blz 436.

45. Volgens het onderzoek bij parlementsleden en gewone Belgen van *Le Vif/L'Express*, 30 juni 2006.

van de federale regeringsvorming heeft de Koning nog de bevoegdheid tot (1) het horen van de machthebbers “in rechte en in feite”, zoals koning Boudewijn dit in 1981 dramatisch formuleerde, (2) in de lijn van wat hij daar hoort een informateur aan te duiden, met nadien (3) een formateur voor de meest waarschijnlijk haalbare coalitie en (4) zoals hierboven is aangegeven de eerste minister en de ministers formeel te benoemen.

In geval (2) en/of (3) mislukken berust het bij de Koning om een nieuwe informateur/verkenner/ontmijner/formateur te benoemen. (In 1863–1864 hebben ettelijke politieke personaliteiten het verzoek van Leopold I afgewezen: wat toen de essentie van de crisis uitmaakte.) Het grondwettelijk gewoonterecht beperkt de Koning weliswaar in zijn keuze tot de alternatieven t.a.v. de mislukking, en liefst nog tot dat alternatief dat het meeste kans maakt om te slagen. Waar vroeger, tot de jaren '80, de Koning slechts de keuze had tussen informateur en formateur, is dat sindsdien uitgebreid tot tussenliggende formules als een informateur die zich de rol van formateur toeëigent, zoals E. Di Rupo in 2003⁴⁶ of tot een dynamische ontwikkeling als de “informele preliminaire gesprekken om na te gaan of er een voldoende gemeenschappelijke basis kan worden gevonden om onderhandelingen te beginnen” van J. L. Dehaene op 12 februari 1988 of tot diezelfde informateur/formateur Dehaene in 1992.⁴⁷

Binnen die grondwettelijke tekst- en gewoontenormen heeft koning Albert II eerst D. Reynders als informateur aangeduid (13 juni–2 juli), dan J. L. Dehaene als bemiddelaar (5 juli–15 juli), vervolgens Y. Leterme als formateur (15 juli–23 augustus), H. Van Rompuy gedurende een maand als “koninklijk verkenner” (29 augustus–29 september),⁴⁸ waarna Y. Leterme terug formateur wordt (30 september–1 december). Na diens ontslag aanvaardt G. Verhofstadt op 3 december een dynamische “informatie”-opdracht die tot de regering Verhofstadt IV van 21 december 2007 leidt, met als afspraak voor deze CD&V, MR, VLD, PS en CDH regering op 23 maart 2008 (Pasen) het eerste-ministerschap door te geven aan Y. Leterme, wat keurig gebeurt op “Goede Vrijdag” 21 maart 2008, met de vertrouwensstemming van de Kamer op 22 maart 2008.

In dit scenario heeft Albert II eigen keuzes gemaakt die de uitkomst van de regeringsvorming en de stand van de België-aanpak ten gronde mee hebben bepaald.

46. J. NOPPE, *Van kiesprogramma tot regeerakkoord*. Leuven, 2006, 416 blz.

47. M. DEWEERDT, Overzicht van het Belgisch politiek gebeuren in 1988/1991/1992 in: *Res Publica, Politiek Jaarboek* resp. 1989/1992/1993. Zie eveneens de andere Overzichten van die auteur in zijn 27 jaar lange reeks en J. NOPPE, *a.w.*, voor 1991–1992.

48. “Explorateur” in het Frans heeft ietwat andere betekenis dan “éclaircur” vit men in de Franstalige pers.

De eerste afwijking van het scenario is het niet uitnodigen van het Vlaams Belang bij het horen van de “machten in rechte en in feite”. Het Vlaams Belang haalt bij de verkiezingen van 10 juni 2007 799.844 stemmen, een vooruitgang t.a.v. 2003 van 38.437, maar niet t.a.v. 2004. Het Vlaams Belang is daarmee de derde grootste partij van het land, groter in stemmenaandeel dan Open VLD, PS, SP.A-Spirit, CDH, Ecolo en Groen! Door het staatshoofd wordt 12% van de kiezers niet gehoord, in Vlaanderen haalt die partij 19%, zowat 1 op 5 kiezers. Vergelijk met die bijna 800.000 stemmen de “140.000” ondertekenaars van het manifest voor eenheid van Marie-Claire Houard en de 35.000 Belgen die op 18 november 2007 deelnamen aan haar Belgische eenheidsmars te Brussel. Het Vlaams Belang ijvert onverkort voor de onafhankelijkheid van Vlaanderen. Gezien de eigen ontstaansgeschiedenis van België kan België het separatisme en de secessie moeilijk burgerrechten ontzeggen. Tenzij men hier met typisch elitegedrag te maken heeft: aan anderen het recht op werkwijzen weigeren die men zelf gebruikt heeft, zeker als het om macht veroveren en macht bewaren gaat.

In dit perspectief moet aangestipt worden dat van 27 september 1944 tot 12 maart 1947 de stalinistische Kommunistische Partij van België, o.l.v. Edgard Lalmand deel uitmaakte van de zes regeringen die het land toen geleid hebben.⁴⁹

Die uitsluiting in de fase van de raadplegingen stoelt zowel op de participatie als op de elitaire consensus. Mieke Vogels (als kandidate voor het partijvoorzitterschap van Groen!): “Links heeft de voorbije jaren in feite tegen de wil van de bevolking geregeerd. Door het cordon sanitaire hebben we jarenlang die 20% VB-kiezers tussen haakjes gezet. Hadden we dat niet gedaan dan was rechts al veel langer aan de macht geweest” (*Humo*, 6 november 2007). Weliswaar, zowel de uittredende regering belast met de lopende zaken, als de twee mogelijke regeringsformules: christen-democratisch met liberaal, of die coalitie plus PS zouden slechts moeizaam de politieke verantwoordelijkheid genomen hebben voor een andere keuze van Albert II, zij het dat er het precedent was met Leterme als formateur van de Vlaamse regering in 2004 die het Vlaams Belang –toen zelfs nog Vlaams Blok- wel gehoord heeft, zij het waarschijnlijk pro forma.

Het onafhankelijkheidsstreven van het Vlaams Belang stelt de partij ipso facto buiten de elitaire consensus. “Ik laat België niet kapotmaken!” aldus kroonprins Filip in het verre China (aan *Story*, 1 december 2004). En koning Albert II zelf vermaant de gestelde lichamen: “La réponse à cet état de chose ne réside pas dans un repli sur soi de chaque région; non plus dans le développement de sous-nationalismes,

49. Levendig beschreven in: B. VAN HOORICK, *In tegenstroom. Herinneringen 1919–1956*. z.p. (Gent), 1982. Hoofdstuk VI: Euforie en ontgoocheling. De KPB na de oorlog. blz. 193–291.

ni dans un séparatisme explicite ou feutré. (...) Le rôle international de notre pays pourrait être compromis par un séparatisme néfaste et anachronique.” (31 januari 2006, aangehaald in *Le Soir*, 1 februari 2006.)

Het partocratische cordon sanitaire en de elitaire schutskring snijden de derde grootste kiezersverzameling wel af van de werkelijke politieke besluitvorming, niet uit het wettelijke land. De verkiezingsuitslag is goedgekeurd en in het federale parlement –net evenzeer als in het Vlaamse- participeert die partij en moet ze getolereerd worden. Zij krijgt bijvoorbeeld een ondervoorzitterschap in de Kamer, omdat de kleinere partijen pas na haar in de D’Hondtse verdeling aan hun mandaten toekomen. Door de hogere stemmenkostprijs van de Vlaamse zetels komt de PS wel voor het Vlaams Belang in zetelaantal; niet SP.A-Spirit, noch CDH, noch Ecolo, noch Groen!.

In februari 2008, in het Dossier: *Reconstructie van de formatie*, van de krant *De Standaard*, raakt bekend dat “Albert vroeg CD&V om N-VA te dumpen” (*De Standaard*, 11 februari 2008). Senator Hugo Vandenberghe: “Voor de verkiezingen heeft de Koning tot tweemaal toe laten blijken dat hij niet opgezet was met het kartel CD&V/N-VA” (*Kanaal Z-TV*, 15 februari 2008). “Het Paleis heeft een inschattingfout gemaakt. Het is er steeds van uitgegaan dat CD&V de N-VA vroeg of laat zou dumpen” zeggen twee bronnen. Zowel Yves Leterme als Jo Vandeuren probeerden het Hof van het tegendeel te overtuigen. (...) “Het is simpel. Het Paleis gruwet van het kartel. Wie dat belichaamt of verdedigt, kan op weinig sympathie rekenen” analyseert een betrokene” (*De Standaard*, 11 februari 2008). Tot en met Pasen 2008 een ernstige inschattingfout en een afwijzen van een onmiskenbare verkiezingsuitspraak.

Een minstens even ernstige fout van het Hof is geen enkele Franstalige toppoliticus benoemd te hebben na de informatie van D. Reynders. Na de eerste mislukking van Y. Leterme als formateur op 23 augustus had een nieuwe opdracht toegekend moeten worden aan ofwel Didier Reynders ofwel Joëlle Milquet. Naar de buitenwereld toe was Reynders nog niet overtuigd dat het eerste-ministerschap niet voor hem zou kunnen – de kansen waren wellicht nog nooit, of ooit nog zo gunstig, J. Milquet had een stevig beeld gevormd als “Madame Non”. “Ik ben niet mevrouw ‘non’. Ik ben mevrouw overtuiging” aldus de CDH voorzitter (*De Standaard*, 31 december 2007).

Zo is het gewoonterecht: wie tegenhangt in de vorming zodanig dat ze mislukt, krijgt de verantwoordelijkheid om het zelf te doen en dus liefst beter, zijnde wel te slagen in de vorming van de regering. Door één van beide te benoemen zou de Koning tegemoet komen aan de stelling van de Wetstraat-redactie van *De Standaard*: “Koning Albert zat bij de formatie volledig in de greep van oranje-blauw, een coalitie die hij ook hartstochtelijk verdedigde. (...) Samen met Y. Leterme stelde

D. Reynders Albert van bij het begin voor een voldongen feit: oranje-blauw stond in de stijgers. (...) Na de verkiezingen ging Albert er zelfs even van uit dat Didier Reynders eerste-minister zou worden" (*De Standaard*, 11 februari 2008). Dat is dan de tweede reden: eindelijk, na 29 jaar nog eens een Franstalige premier. En "dat mocht wel": sinds 1968 waren er slechts twee Franstalige eerste-ministers: Edmond Leburton gedurende 1 jaar en Paul Vanden Boeynants gedurende 3 maanden, een overgangskabinet dan nog. Dus nog geen anderhalf jaar op haast 40 jaar. De kans op mislukking leek echter te groot om de vraag nog maar publiek te durven stellen. Dus gebeurde dat niet. En moest van Vlaamse zijde het compromis geleverd worden. "Mijn moeilijkste moment van het jaar: toen ik de tweede keer naar de koning moest om eraan te beginnen. Op 29 september. (...) Herman Van Rompuy had zijn opdracht teruggegeven. We wisten allen dat het te vroeg was, dat er te weinig vooruitgang was geboekt" verklaart Yves Leterme hierover (*De Standaard*, 31 december 2007).

Ook na de tweede mislukking van Yves Leterme als formateur op 1 december moest een Franstalige in lijn gebracht worden. Het feit dat G. Verhofstadt erin geslaagd is op korte termijn zijn vierde regering tot stand te brengen spreekt dat niet tegen. De prijs die Verhofstadt en de Vlaamse partijen betaald hebben is een banale eerste stap in de staatshervorming komende uit de groep van Wijzen. Op de regionalisering van een deel van de verkeerswet na is het een hele "schrane oogst" (*De Standaard*, 26 februari 2008) met bovendien een versterking van de federatie in het substitutierecht: zelf maatregelen te nemen die tot de bevoegdheid van de regio's behoren wanneer die niet tijdig Europese wetgeving omzetten. (De groep van Wijzen bestond uit: G. Verhofstadt, Y. Leterme/E. Schouppe, D. Reynders, J.-L. Dehaene, Ph. Moureaux, J. Vande Lanotte, Ph. Maystadt, M. Cheron, M. Aelvoet.) "N-VA vindt communautair akkoord te vaag; steunt Leterme I niet" (*De Morgen*, 26 februari 2008), en: "Franstaligen vinden niet dat ze iets hebben toegegeven".

Verhofstadt heeft als premier nog een andere heel belangrijke toegeving gedaan: voor het eerst zijn er in een federale regering evenveel Vlaamse als Franstalige ministers, de eerste-minister gewoon als minister geteld: 7 tegenover 7, wat de uitzondering van Grondwet art. 99 ongedaan maakt en de grondwettelijke rem op een Franstalig eerste-ministerschap ongedaan maakt. "Cette parité 'adoucie' (8 flamands et 7 francophones) reste pour les Flamands, une concession majeure consentie aux francophones. Premier francophone supposerait que le Conseil des ministres compte 8 éminences francophones et 7 flamandes: difficile à avaler au Nord" (*Le Vif/L'Express*, 2 februari 2007).

De Koning raadpleegt na het eerste ontslag van Yves Leterme "in het kader van de politieke crisis" 9 ministers van staat: "die ervaring hebben met politieke crisissen"

(27 en 28 augustus): J.-L. Dehaene en W. Martens (CD&V), G. Verhofstadt (VLD), Ph. Moureaux (PS), J. Daras (Ecolo), J. Geysels (Groen!), G. Deprez (ex PSC nu MR), L. Michel (MR) en W. Claes (SP). Opvallende afwezige is Guy Spitaels (PS) – zie motto bovenaan dit artikel –, maar ook Karel Van Miert, Louis Tobback, Magda Aelvoet, Philippe Maystadt zijn namen die hadden gekund én waarbij een ietwat ander perspectief c.q. advies zou gegeven zijn. Noteer dat bij deze gelegenheid J.-L. Dehaene op flagrante manier het colloque singulier breekt door zijn visie bij het binnenrijden door de persfotografen van Reuters te laten registreren en verspreiden; alle schijnontkenningen naderhand ten spijt. Ondermeer: “Staatshervorming wordt buiten regeringsvorming gehouden. (...) Regering tot juni 2009. Juni 2009 alle verkiezingen. (...) Quid N-VA (is nodig voor oranje-blauw)” (zie de kranten van 28 augustus 2007). (Die schijnontkenningen onthullen een bijzonder lage dunk over het onderscheidingsvermogen van de politiek geïnteresseerde burgers in België.)

In 2006 heeft Albert II gewaarschuwd tegen le “séparatisme feutré”. Maar tijdens de maanden juli-november 2007 mochten van Franstalige zijde à volonté voorstellen geformuleerd worden die in wezen separatistisch zijn. De grenzen van Brussel niet aanvaarden voor de federale verkiezingen, waar men ze wel aanvaardt en al viermaal toepast voor het Gewest Brussel bij diens Raadsverkiezingen in 1989, 1995, 1999 en 2004 is de basisconceptie over de territoriale opbouw van het federale land fundamenteel in vraag stellen, en dus van België in zijn geldigheid en duurzaamheid. De FDF voorzitter Maingain en anderen hebben in dit opzicht duidelijk geflirt met het separatisme zonder enige terechtwijzing – althans voor zover bekend – vanuit het Hof.

Volgens grondwetsartikel 126 van 1831 en nu nog altijd is “De stad Brussel de hoofdstad van België en de zetel van de regering”. Als Joëlle Milquet dan verklaart, zij die toch eerste schepen is van de hoofdstad: “Brussel moet een Waalse economische groeipool worden, net als Luik en Charleroi. We hebben nagelaten het gewest Brussel bij de Franse Gemeenschap te voegen” (*Télé-moustique*, 8 september 2007, *Humo*, 4 september 2007) is dit evenzeer “du séparatisme ouvert ou feutré”. Op RTBF-TV versterkt E. Di Rupo dit tot: “un territoire commun Bruxelles-Wallonie” (30 augustus 2007).

Wie in de elitaire consensus zit mag die blijkbaar vertolken en verspreiden volgens het Hof. En de Belgische elite is een elite bruxo-belge. “Ils se tiennent.” Nog voor de verkiezingen verklaart de voorzitter van de Parti Socialiste, Elio Di Rupo: “De monarchie is voor ons de beste koepel voor ons land. Als die morgen zou verdwijnen of zelfs maar veranderen, zal dat een katalysator zijn voor de krachten die ons land uiteen willen drijven. (...) Een politieke aanval op prins Filip is een aanval op het land” (*P-magazine*, 5 juni 2007). Zie tevens de kritiek van Guy Spitaels op

Di Rupo, hoger vermeld. Of vlak voor de stemming in de Kamercommissie over Brussel-Halle-Vilvoorde: “Il y a le Roi, il est au dessus de tout” (E. Di Rupo op RTBF-TV, 5 november 2007).

VIII. De rekbaarheid van de Grondwet

De wet van 28 juni 1983 op het Arbitragehof richt, in uitvoering van de grondwettelijke bepaling van art. 142 dit Hof op, dat vrij recent omgevormd werd tot het Grondwettelijk Hof. Dit Hof had in het arrest Brussel-Halle-Vilvoorde gesteld dat Vlaams-Brabant als enige provincie geen kieskring vormde, wat strijdig is met het grondwettelijk gelijkheidsbeginsel. Het had het federale parlement tot het einde van de zittingsperiode 2003–2007 tijd gegeven aan die ongelijkheid een einde te maken. Wat bij de verkiezingen van 10 juni 2007 nog altijd niet rond was en tot nog toe ook nog niet – ondanks vele dure eden van Vlaamse zijde, maar wat het parlement niet belette zijn verkiezing op 10 juni 2007 geldig te verklaren. Als de Grondwet politiek gezag zou hebben in deze, zou dit niet de huidige stand van zaken zijn. En een “Grondwettelijk Hof” verandert daar niets aan als de wettelijke bepalingen conform de participatie en/of de elitaire consensus zijn. De Belgische Grondwet is verworpen tot een zeer rekbaar normenstel, zelfs met uitgesproken interne tegenstrijdigheden. Zodat zijn gezag ver te zoeken is. Voor de besluitvorming biedt de Grondwet nog weinig houvast, nauwelijks nog richtlijnen. Hij is een teken van tegenspraak geworden, soms zelfs ontwaard tot instrument, zo niet tot wapen van strijd.

Drie reeksen optredens ondermijnen het gezag van de Grondwet en/of maken zijn bepalingen zeer rekbaar: (1) flagrante overtredingen van grondwettelijke bepalingen; (2) inherente tegenstrijdigheid inzake de besluitvormingsprocedure en (3) de rekbaarheid van het begrip lopende zaken die onder bepaalde voorwaarden soevereiniteitsoverdrachten kunnen inhouden. Eindelijk heeft ook het officiële België hiervan een begin van erkenning gemaakt, via de nota van eerste-minister Verhofstadt, zij het niet bijzonder helder geformuleerd. “Verder moeten er toestanden worden vermeden waarbij, zoals het geval is geweest met het Verdrag van Maastricht betreffende de Europese Unie, of met het verdrag betreffende het Statuut van het Internationaal Strafhof, verdragen worden goedgekeurd en geratificeerd ondanks het feit dat die verdragen bepalingen bevatten die strijdig waren of nog zijn met de Grondwet. Zulke omstandigheden zijn van aard om het gezag van de Grondwet te ondermijnen”.⁵⁰

50. *Verslag aan Koning Albert II over de hervorming van de instellingen in het kader van mijn informatie- en formatieopdracht*, december 2007.

A. *Flagrante overtredingen van grondwettelijke bepalingen*

Koning Albert I heeft in 1918 het voorbeeld gegeven van een zeer legitieme overtreding van de formele bepalingen in de Grondwet. Alhoewel de Grondwet het algemeen meervoudig stemrecht voor mannen bij de parlementsverkiezingen voorschreef, stelde de vorst voor, komend uit wereldoorlog I, de eerste parlementsverkiezingen, in 1919, te houden met het algemeen enkelvoudig stemrecht voor mannen. Eerste-minister Delacroix: "Le pays n'eût pu admettre qu'un soldat, après quatre ans de guerre, n'eût pas autant de droits politiques qu'un propriétaire profiteur de guerre".⁵¹ Na de verkiezingen werd de Grondwet in die zin bijgewerkt. Een flagrant voorbeeld, maar niet het laatste. Nog drie "voorbeelden" volgen; "Brussel-Halle-Vilvoorde" moet daarbij niet eens opgevoerd worden!

Artikel 96 bepaalt nog altijd "Le Roi nomme et révoque ses ministres". Maar in 1988 verklaart PS-partijvoorzitter Guy Spitaels voor honderdduizenden TV-kijkers: "C'est moi seul qui décide des ministres socialistes" (RTBF-TV, 1 mei 1988). Of een recent verkozen SP.A voorzitter Steve Stevaert verklaart op het regeringsaanvaardingscongres voor Verhofstadt III, in zijn typische volkse stijl: "Ik zal de ministers en de parlementsleden wel wat ambeteren" (Congres 10 juli 2003, Vlaams Parlement, Brussel). Idem voor de federale staatssecretarissen (art. 104).

Van een gans andere aard is de ongrondwettelijkheid van het Belgisch lidmaatschap van een aantal inter- of supranationale instellingen tot 1970, als eindelijk de Grondwet (art. 34) wordt aangepast: vanaf 1949 lid van de NAVO, van 1952 van EGKS, vanaf 1957 van de EEG en Euratom. Dat zijn resp. 22, 18 en 13 jaren "onggrondwettelijk" lidmaatschap van de meest wezenlijke internationale of supranationale groeperingen die tot stand zijn gekomen na wereldoorlog II met zeer soliede overdracht van soevereiniteit. Ook de grondwettelijke eed van de Koning (art. 91 " 's Lands onafhankelijkheid te handhaven en het grondgebied ongeschonden te bewaren") wordt niet aangepast. Bij zover men zich vragen kan stellen over het verzet tegen "le séparatisme ouvert ou feutré" en niet bij de overdracht van de ganse monetaire bevoegdheid via de deelname aan de eurozone, waarin België duidelijk afhankelijk wordt. Doch Europese integratie valt onmiskenbaar binnen de elitaire consensus.

Het laatste voorbeeld is zeer politiek, in de betekenis in de kern van de besluitvorming. Art. 27 "De Belgen hebben het recht van vereniging; dit recht kan niet aan enige preventieve maatregel worden onderworpen" staat er nog altijd in zijn glorieuze formulering van 1831, één van de grote aantrekkelijkheden van de libe-

51. *Parlementaire Handelingen*, 28 november 1918.

rale Belgische Grondwet van toen. Maar de facto hebben de Belgische burgers nu niet meer de mogelijkheid, en dus niet meer het recht een waarachtige politieke partij op te richten. De participatie heeft dat preventief verboden door, zoals hoger aangehaald, de combinatie van de 5% kiesdrempel met de zeer restrictieve financieringsmogelijkheden door alleen natuurlijke personen, tegengewogen voor de bestaande partijen door zeer gulle overheidssubsidiëringen a rato van de parlementaire sterkte in de vele parlementen en raden die het Rijk "rijk" is. De bestaande kleine partijen worden dan verplicht tot kartelvorming, die meestal voorbode lijkt te zijn tot versmelting of verdwijning (NCD, Vivant, MCC, Spirit, FDF die door eigen machtsbasis in Brussel weerstand biedt, N-VA ...). Zo schuift men verder op naar oligarchisering in het partijenbestel. Verkiezingen zijn theoretisch vrij qua kandidaatstelling. Doch de Grondwet kent zelfs nog geen politieke partijen ... En, bij de sociale verkiezingen mogen alleen (op de kaderleden na) de drie gevestigde vakverbonden ACV, ABVV en ACLVB meedingen. Om de gekeurslijfde "medicomut"-verkiezingen nog buiten beschouwing te laten ...

B. *Het duale besluitvormingspatroon in de Grondwet*

Artikel 38 van het Duitse Grundgesetz van 1949 zegt het duidelijker dan ons art. 42. "Die Abgeordneten (...) sind Vertreter des ganzen Volkes, an Aufträge und Weisungen nicht gebunden und nur ihrem Gewissen unterworfen". De Belgische Grondwet heeft zijn art. 33 en art. 42: "De leden van beide Kamers vertegenwoordigen de Natie en niet enkel degenen die hen hebben verkozen". Een Vlaamse verkozene, zeker wanneer hij ook nog 800.000 voorkeurstemmen heeft gekregen, heeft dus het recht om in naam van alle Belgen te spreken, vanuit zijn eigen inzicht of programma. Condorcet stelt in 1791: "Mandataires du peuple, je ferai ce que je croirai le plus conforme à mes idées et non les siennes; l'indépendance absolue de mes opinions est le premier de mes devoirs envers lui".⁵² Of men kan er E. Burke op nalezen.

In de parlementaire democratie beslist men meerderheid tegenover minderheid. En daar zitten nog soliede beslissingen tussen, ook in België. De ethische kwesties van 1991 tot op vandaag worden per meerderheid genomen, de begroting wordt meerderheid tegenover minderheid goedgekeurd, enz. Het migrantenstemrecht bij de gemeenteraadsverkiezingen, de naturalisatiewetgeving, het jeugdsanctierecht, het burgerlijk wetboek en zoveel andere wetboeken: per "eenvoudige" meerderheid.

52. M. OFFERLE, *Histoire du suffrage universel*. Parijs, 2002, blz. 42.

De Franstalige elite valt, ondanks die eeuwenoude democratische werkwijze én de Belgische grondwettelijkheid, ook deze eenvoudige manier van democratisch beslissen per meerderheid aan. “Ils ont osé” aldus *La Dernière Heure* op 8 november 2008. En de richtingbepalers onder de Franstalige media doen niet onder: “Brussel-Halle-Vilvoorde: la déchirure” schrijft *La Libre Belgique*; “Le pacte belge en péril” titelt *Le Soir* (8 november 2007). Men schreeuwt het uit na een eerste stapje in het dossier Brussel-Halle-Vilvoorde op 7 november 2007, toen een Vlaamse meerderheid in de Kamercommissie Binnenlandse Zaken, dus nog helemaal in het begin van de behandeling door het federale parlement, besliste dat het tweetalige kiesdistrict Brussel-Halle-Vilvoorde gesplitst diende te worden.

Sinds 1970 ontwikkelt men in de Grondwet en in de wetten aan te nemen met een zezvoudige meerderheid hyperblokkerende werkwijzen die men van Franstalige zijde alsmaar verder wil uitbouwen: dit tot blokkering van de machtsverhoudingen en de realisatie van de eerste visie op de staatsvorming: het status quo.

Inderdaad, van 1970 tot 2007 heeft de Franstalige elite zich geharnast tegen de langzame opgang van Vlaanderen. In 1970 zijn de zeer uitgebreide beschermingsbepalingen voor minderheden in de Grondwet opgenomen: de paritaire samenstelling van de regering (evenveel Franstalige als Nederlandstalige ministers), de zezvoudige meerderheid voor belangrijk geachte wetgeving en de ‘alarmbel’. Die drie bepalingen zijn ondertussen door de Franstalige elite omgebouwd tot even zovele veto’s. Zelfs eerste minister Guy Verhofstadt heeft dit al publiek erkend: “De Gemeenschappen hebben een veto op de institutionele ontwikkeling in dit land” (*VRT-radio 1*, 12 oktober 2004). Daar werden later nog twee veto’s aan toegevoegd: het Brussels Gewest als veto-instrument en de procedures van het belangenconflict. Tegenover die hyper bewarende federale sturing door de leidende Franstalige elite staat in de Grondwet evenwel nog altijd het eenvoudig meerderheidsmechanisme. Brussel-Halle-Vilvoorde splitsen is een meerderheidsbeslissing, die men nu van het ene besluitvormingsmodel naar het andere tracht over te hevelen; wat men in de regering Verhofstadt III bijna met groot succes had bekomen. Vooralsnog heeft men geen eenvoudig beslissingsmechanisme in de betwisting: het is langs de ene kant de tijd trotseren met vasthouden aan de meerderheidsbeslissing, ondanks de ellenlange bezwarende “belangenconflicten” tegenover de veto’s en de druk van de elitaire consensus en haar mediaverklanking en tegenover de druk van de participatie. “Vijf minuten moed” voor een belangrijke meerderheidsbeslissing loopt uit op jarenlange verdragings-, zoniet blokkeringsmanoeuvres.

Het betwisten van Vlaamse deelstaatbeslissingen zoals de Wooncode of de Zorgverzekering door de Franse Gemeenschap en/of het Waals Gewest en/of militante instellingen uit Franstalig België voor internationale raden of gerechtshofinstancies

zoals de Raad van Europa of de Commissie Rassendiscriminatie van de Verenigde Naties of het Europees Hof van Justitie is nog geen veto, maar is een jennen en tevens een in vraag stellen van de federale opbouw van het land zelf, dus van de federale loyauteit. Op die manier zijn minderheidsbeschermingen evenzeer opgeschoven, stapje voor stapje naar veto's. Etienne Davignon, gezaghebbende stem van de Belgische elite: "Stel dat Vlaanderen onafhankelijk wordt en lid wil worden van de Europese Unie. Dan moet het, om te beginnen, het verdrag over de bescherming van de minderheden ondertekenen. En dan kennen we tegelijk ook het antwoord op de vraag of de Franse Gemeenschap een bibliotheek mag subsidiëren in Sint-Genesius-Rode" (*Knack*, 3 oktober 2007).

c. *Het rekbaar begrip lopende zaken*

Eén van de werkelijk belangrijkste beslissingen voor de komende jaren is door het kabinet Verhofstadt III genomen, toen dat al maanden in lopende zaken was en nog voor Verhofstadt IV op de rails zat. De Duitse kanselier Angela Merkel op 12 december 2007 in de Bondsdag: "Ich neige jetzt wahrlich nicht zu übertriebener Euphorie. Aber ich glaube, wir können gemeinsam festhalten: Dieser Tag markiert einen historischen Erfolg für Europa, und er wird im Rückblick vielleicht einmal als eine entscheidende Wegmarke bei der Herstellung von mehr Handlungsfähigkeit in Europa angesehen werden". En als grote architect van het Verdrag van Lissabon mag zij wel stellen: "Wir haben viel erreicht. Die Europäische Union hat sich globaler Zukunftsthemen angenommen. Beispielhaft dafür ist die Energie- und Klimapolitik. Europa war, ist und bleibt Vorreiter beim Klimaschutz". De kanselier wijdt er een ganse "Regierungserklärung zum Europäischen Rat und EU-Reformvertrag" aan.⁵³ Voor Europa zeer belangrijk.

Dat Verdrag van Lissabon is door de Belgische regering van lopende zaken, in casu eerste-minister Guy Verhofstadt en minister van Buitenlandse Betrekkingen Karel De Gucht op 10 december in Lissabon ondertekend. Dit is soevereiniteits-overdracht ! Doch zij hebben zelfs een zeer gezagsvol precedent: de instemming met het Verdrag van Maastricht op 9 en 10 december 1991. Na de zware verkiezingsverschuivingen van 24 november 1991 – door heel wat commentatoren als "Zwarte Zondag" geduid – verbindt ontslagnemend eerste-minister W. Martens, uitsluitend nog belast met de lopende zaken, België voor de Europese Economische en Monetaire Unie en voor de Europese Politieke Unie. Ook de ondertekening zelf van het Verdrag van Maastricht op 7 februari 1992 door de ministers M. Eyskens en Ph. Maystadt gebeurt onder de "lopende zaken".

53. *Das Parlament. Debattendokumentation*. Nr. 51/52–17/24 december 2007.

De Europese integratie behoort onverkort tot de elitaire consensus. Ongeacht of men daarmee grote stukken souvereiniteit afstaat. Het jongste onderzoek terzake van het Centrum für Europäische Politik in Freiburg spreekt over 84% van de Bondsdagwetten in de periode 1998–2004, die uitwerkingen van Europese richtlijnen zijn. Bij zover dat oud BRD-president Roman Herzog de vraag stelt: “Ist Deutschland überhaupt noch eine parlamentarische Demokratie?” (*Die Welt*, 13 januari 2007). En onze Koningen maar zweren de “onafhankelijkheid van het land” te bewaren. Ook Belgische troepen beloven voor de ordehandhaving in Tsjaad is tijdens de lopende zaken genomen. De organisatie van de sociale verkiezingen kan men wel aanzien als een lopende zaak, omdat zij volgens het klassieke stramien gaan verlopen. Maar ook de sociale verkiezingen behoren als beleidsrichting tot de elitaire consensus.

ix. Van de apparaten aan en in de politieke partijen naar de partijen als staatsapparaten

“De doelstelling van de PS was erbij zijn”

(Johan Vande Lanotte)⁵⁴

Toen Agalev in 2003 niet de kiesdrempel haalde en zo uit het federale parlement werd gehouden moest het 84 medewerkers ontslaan. De verkiezingsnederlaag van de SP.A en haar keuze voor de oppositie in juni 2007, weliswaar na 19 jaar regeringsdeelname, nopen de partij om driehonderd medewerkers te ontslaan. “Een sociaal bloedbad” titelt *De Standaard* van 13 juni 2007. “Zes federale kabinetten, vijf senatoren en negen kamerleden gaan verloren in de rode nederlaag, en met hen een grote groep medewerkers”. Aftredend federaal minister Renaat Landuyt (van SP.A): “In totaal gaat het om zo’n 300 personen. Gelukkig is bijna de helft van hen gedetacheerd vanuit de administratie; die kunnen terug naar hun baan bij de overheid. Voor de anderen is de partij koortsachtig op zoek naar een oplossing. Uiteraard is dit een drama” (*De Standaard*, 13 juni 2007). Partijvoorzitter Vande Lanotte blijft nog tot oktober voorzitter om dit sociaal passief zo goed mogelijk op te lossen. Merk op dat “bijna de helft” van die 300 als sterk socialistisch geëtiketteerde kaderleden terug in algemene overheidsdienst treden, wat een zekere mate van partijpolitisering – lang niet de enige – inhoudt. Indien de SP.A toch in de regering zou gebleven of gekomen zijn zou dit aantal sterk gereduceerd zijn.

54. VRT-TV 20 maart 2008.

Dit is een van de redenen waarom de Parti Socialiste volgens haar leiding absoluut in de nieuwe regering moest gemanoeuvrerd worden. Waar de SP.A die zware aderslating nog vrij behoorlijk kan verwerken, zou de PS in een zeer zware existentiële crisis terecht komen. Niet alleen omdat zij nog meer dan de SP.A in die voorbije 19 jaar de federale overheid heeft “bezet”, maar ook om nog vier andere bedreigingen die haar dan zouden belagen.

In vergelijking met Vlaanderen heeft Wallonië/Franstalig België meer ministers, meer parlementen en raden, meer kabinetten (2,74 keer), meer kabinetsleden, 40% ambtenaren tegenover 28%. Bovendien heeft de PS als zij “thuis” “deelneemt aan de macht” een relatief groter aandeel. “300 medewerkers” om te ontslaan zou bij de PS, op het federale niveau alleen al aanzienlijk meer partij-tewerkgestelden treffen.

Als op federaal niveau het “centre de gravité” zich zou verplaatsen naar de MR, dan kan dit in 2009, bij de deelstaatverkiezingen – of zelfs eerder – ook gebeuren in het Waalse Gewest, en/of in de Franse Gemeenschap en/of in de Duitstalige Gemeenschap, en/of in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (wat nu reeds het geval is). Maar het kan in cascade nog verder gaan: in sommige Waalse provincies en in gemeenten of steden, naar het voorbeeld van Namen of het voorbeeld van Schaarbeek, wat vice-premier L. Onkelinx heel scherp heeft ervaren, want op zijn gezet door I. Durant die zij in 2003 uit de federale regering zette. Als dat op te grote schaal zou gebeuren, dan stort de PS in. En niet alleen qua geldelijke middelen: zij was en is veruit de rijkste partij in het land – in 2002 bijvoorbeeld met 9.464.000 euro inkomsten: 1.200.000 euro meer ontvangsten dan de op één na best bedeelde partij in België, de CD&V.⁵⁵ Ook naar medewerkers zou het niet deelnemen aan regeringen, deputaties en schepencolleges “een bloedbad” betekenen. Op federaal niveau alleen al zou de PS in 2004 recht hebben op 906 kabinetsleden.⁵⁶

Haar ganse feodale systeem van partijopbouw zou zeer sterk onder druk komen (de term “feodaal” komt van de socialistische partijvoorzitters L. Tobback en Ph. Busquin, gebruikt op hun partijcongres).

De PS was en is nog altijd opgebouwd op haar sterke federaties, met daarboven een sterke partijvoorzitter: de suzerein die met vier grote vazallen of lenen af te rekenen heeft: Luik, Charleroi, Bergen en Brussel. De sterkte van die grote lenen berust on-

55. Cijfers uit het onderzoek van Karolien Weekers, K.U.Leuven.

56. *De Standaard*, 21 december 2004. Zie tevens de tabel “De machtigste politieke partij anno 2005, blz. 31-32 in W. DEWACHTER, S. DEPAUW, *Een halve eeuw partijbureau in België*. Leuven, 2005.

der meer op hun ledenaantal, resp. 21.893, 11.040, 8.948 en 5.198 leden of 26,3%, 13,3%, 10,8% en 6,3% van het totaal van 83.105 leden in 2004, komende van resp. 30.805, 22.252, 12.798 en 12.850 op een totaal van 142.154 leden in 1988, de glorieperiode van voorzitter G. Spitaels, toen de PS 59.049 leden meer telde met 44% van de Waalse kiezers, tegenover 29,5% nu. Die “feodale” opbouw moet begrepen worden met inbegrip van de onderlinge allianties, eventueel tussen de grote vazallen. En dan de kleinere federaties nog. In die federaties krijgt men evenzeer een feodale opbouw en evenzeer een strijd om zelfstandige territoria of diensten te ontwikkelen en om alsmear meer leden te binden en ze meer en meer te binden. In 1994 durft Charles Picqué al aanklagen: “Ci-et-là il faut sortir nos sections de la gangue du huis clos voulue parfois par nos mandataires et leurs obligés. On ne peut se vanter d’être partisan de la démocratie (...) en appelant à ces principes et, dans le même temps, diriger nos assemblées et comités divers d’une manière autoritaire, n’admettant ni la réplique, ni la diversité des opinions” (P.S. partijcongres 12 maart 1994). Doch dat is slechts één aspect. “Ons hele systeem dreef op cliëntelisme: een sociale woning hier, een job bij de staat daar, want andere waren er toch niet. Het loste allemaal niets op. Iedereen wist dat het niet eeuwig zo kon doorgaan. Maar het hield de ontevredenheid binnen de perken en de partij aan de macht” (Alain Vander Biest, toen hij, buiten gerangeerd, eindelijk kon spreken, *De Standaard magazine*, 7 maart 1997). Of in een zeer actuele beschrijving: “La Wallonie a buté sur l’incroyable faculté de résistance de ses propres structures. Des hommes politiques ont dynamité quantité de réformes à l’échelle régionale. La motivation est toujours la même: préserver leur forteresse et leur système. (...) De nos jours encore, le jeu consiste à accumuler le plus possible de mandats, de préférence les plus rémunérateurs. (...) Rien ne manque à l’arsenal: longévité, népotisme, appât du gain, avec en prime des caprices (...) Aujourd’hui, pas question d’en céder un pouce. Les barons ne sont responsables que devant eux-mêmes”.⁵⁷

Op federaal vlak heeft PS-minister van Landsverdediging (1999–2007) André Flahaut enkele voorbeelden hiervan gegeven. Het sterkste is wel dat België als enig NAVO-land een 90 mm kanon kiest voor zijn houwitsers in plaats van een 105 mm, omdat het kanon en de munitie in aanzienlijke mate in Wallonië worden geproduceerd. En dat in de jaren dat er onverbloemd over een Europees leger wordt gedroomd ... De exclusiviteit van alle nationale informatiediensten in PS-ministerbevoegdheden lijkt hallucinanter: Veiligheid van de Staat, Algemene Dienst voor Inlichtingen en Veiligheid, Comité I, parlementaire begeleidingscommissie en voogdijministerschap.⁵⁸ Olivier Chastel bij het begin van zijn onthul-

57. J. Y. HUWART, *Le second déclin de la Wallonie. En sortir*. Brussel, 2007, blz. 121-124.

58. *Knack*, 8 februari 2006, *Direct* 2005/04, *Journal* 12 april 2007, nr. 495.

lingen over de PS in Charleroi ondervindt vrij vlug tegenwind vanuit het lekken van belastingsinformatie. “Op het gepaste moment zullen we aantonen hoe Olivier Chastel zijn foute fiscale transparantie organiseert” verklaart J. C. Van Cauwenberghe. Effectief, enkele dagen later publiceert een oud persmedewerker van Van Cauwenberghe, dan journalist, inderdaad een stuk daarover in *Vers l’Avenir* (*De Standaard*, 28 januari 2006).

Dat stelsel is opengebarsten in “Charleroi”, de tweede grootste federatie van de PS en na de moord op André Cools, veruit de meest Waals-georiënteerde federatie, met Jean-Claude Van Cauwenberghe als haar onbetwiste patron, overigens Waals minister-president van 2000 tot 2005.⁵⁹ De onthullingen worden eerst de bel aangebonden door de MR volksvertegenwoordiger Olivier Chastel, nadien meer en meer “ontdekt” door de gerechtelijke instanties, tot het in 2006 pas verkozen gemeentebestuur moet aftreden en de PS nationaal een “envoyé du seigneur” (dixit Guy Spitaels, of een “missi dominici”) Paul Magnette, erop afstuurt, met een “mission de tutelle sur l’Union socialiste communale (USC) de Charleroi” (*Le Soir*, 15 juni 2007). Ook op andere plaatsen duiken “des affaires” op, bijvoorbeeld in Namen wat tot een ander gemeentebestuur heeft geleid.

Dat de PS in dit debâcle slechts 2,16% punten verliest, wel 6,9% punten in Wallonië en 3,1% in Brussel, kan verwondering wekken, te meer dat de SP.A 4,65% punten (en 7,2% punten in Vlaanderen) verliest. “We lijden onder het feit dat de Vlamingen met dé socialistische familie hebben willen afrekenen. Wij zijn het slachtoffer van Wallonië” analyseert Johan Vande Lanotte (*De Standaard*, 11 juni 2007). Oud VU-vice-premier Hugo Schiltz voorvoelde die honkvastheid: “De mensen in Wallonië leven met en van de PS die nog altijd werk en postjes en voordelen uitdeelt. Dat weegt wel op tegen een paar schandalen” (*Knack*, 30 november 2005). Weliswaar daalt de PS tot op haar historisch dieptepunt van 1999, met 29,2% in Wallonië, na het Augusta-Dassault schandaal, dat zowat 15% punten lager ligt dan de 43,9% van 1987, komende uit de oppositie, de hoogste score sinds 1961. Nochtans wil noch kan Di Rupo naar de oppositie.

En daar zit ook de machtscore van Di Rupo in de regeringsjaren van Verhofstadt opvallend duidelijk tussen. Di Rupo heeft de institutionele en communautaire staats-hervorming van de oppositieleider Guy Verhofstadt totaal afgehouden en omgeturnd naar het volledig behoud van de staatsinrichting, behalve wat de geldstromen naar Brussel en Wallonië betreffen die zijn toegenomen. Ook sociaal-economisch

59. Zie bijvoorbeeld: *Le Vif/L’Express*, 2 juni 2006: Un président sans pouvoir. Of: *Le Soir Magazine*, 25 oktober 2006: Enquête sur deux scandales en vooral de verslagen hierover in *Le Soir* en *La Libre Belgique*.

heeft hij een klassieke socialistische politiek doen voeren. Luc Vanden Bossche: "Ik ben federaal minister geweest van 1999 tot 2003 (van Ambtenarenzaken en Modernisering van de Openbare Besturen, o.m. met de Copernicushervorming). De grootste tegenstand in de regering kwam van de PS" (VRT-TV, Canvas, 18 maart 2008). De nationale pers heeft Di Rupo daarvoor hoogst flatterende namen gegeven: "de regent van België", "de voogd", enz. Zie bijv. *Trends* van 20 januari 2005: "De machtigste man van België: Elio Di Rupo. Hoe de PS voorzitter zijn pionnen plaatst". In 2003 leidde die politiek van Di Rupo tot een opvallende stijging van het verkiezingsresultaat (+ 7,20% punten in Wallonië) maar niet meer in 2007. De aantrekkingskracht van de macht speelt zeker. En die is stukken groter als PS partijvoorzitter dan als Waals minister president. Dus wordt de vraag van *Le Soir* geklasseerd: "A la Région Wallonne, Di Rupo a été efficace. Là est l'urgence collective. Il en va du devenir de la Belgique. Di Rupo doit camper jour et nuit à Namur" (*Le Soir*, 15 juni 2007). Niets daarvan, Di Rupo kiest voor het partijvoorzitterschap. En schrijft vervroegde voorzittersverkiezingen uit op 11 juli 2007. Die wint hij onbedreigd met 20.654 stemmen voor, tegenover 2.425 voor Jean-Pierre De Clercq, soit 89,5% van de 23.079 opgekomen kiezers, of een lage participatiegraad van 29,5% van de 78.365 leden (*Le Soir*, 13 juli 2007).

Het voorzitterschap in de veruit meest partocratische partij van België wordt na acht jaar met nog eens vier jaar verlengd. In juli 2007 zal Di Rupo Rudy Demotte als zijn opvolger aan het hoofd van de Waalse regering benoemen en in maart 2008 dat uitbreiden met het minister-presidentschap van de Franse Gemeenschap. "Quand tu es au Boulevard de l'Empereur" (de nationale zetel van de PS) verklaarde een PS burgemeester, "tu as l'impression que tu gères le monde. Tu ne relatives plus" (*Le Vif/L'Express*, 22 juni 2007). Dat vertolkt scherp de hoofdtek van de PS-partijcultuur.

Om al deze redenen kan en wil de PS niet uit de federale regering blijven. De verschuiving van het "centre de gravité" of de "staatsvorming" van Didier Reynders mag geen doorgang vinden. Dat zou voor de sterkste partij in deze sterke participatie katastrofaal kunnen zijn. En dus wordt de CDH in het veld gestuurd of trekt zij het spoor voor de PS, zes maanden lang. De CDH is in bovenvermeld opzicht de "redding" van 2004 niet vergeten. D. Reynders spreekt dan ook soms over een kartel.⁶⁰ Ook al was en is er geen formele overeenkomst, Reynders zit dicht bij de realiteit als hij de onderhandelingstafel als volgt samenvat: er is "un cartel CD&V/N-VA, une famille MR-VLD et le PS ensemble avec le CDH" (*RTBF-TV*, 20 maart 2008). "Joëlle Milquet heeft de hele tijd dubbelspel gespeeld. Ze stond

60. Volgens *Le Petit Robert* betekent "cartel": "*Polit* (1924) Association de groupements (politiques, syndicaux) en vue d'une action commune. *Le cartel des gauches*".

voortdurend in contact met Elio Di Rupo. Dat is achteraf een bittere vaststelling” verklaart Patrick Dewael (*De Standaard*, 31 december 2007).

De zes traditionele politieke partijen in België: CD&V, VLD, SP.A, PS, MR en CDH zijn heel wat meer dan een klassieke partij van leden die een politiek programma voorstaan, die kandidaat parlementsleden voorstellen en helpen verkiezen en die ook graag in de regering zouden zitten om hun programma te realiseren. Die zes partijen hebben een hele mutatie ondergaan, van vrije vereniging tot zo geolied mogelijke organisatie; maar die bovendien via de machtsdeelname ontwikkelen en in bepaalde mate zelfs verworpen tot grote apparaten. De politisering van benoemingen en bevorderingen, van diensten, leveringen en aanbestedingen, samen met cliëntelisme van laag tot hoog, met professionalisering, uitgebreide financiering, die o.m. toelaat deskundigheid te betrekken, bijv. een communicatiespecialist als partijmanager aanstellen, en verder de financiering door de overheid a rato van de partijsterkte, hun aandachtsverschuiving van programma naar bezetting van mandaten en bovenal de intense mate van participatie, in het bijzonder geen hogere of andere overtreffende beslissingsinstantie aanvaarden, dat alles maakt deze partijen tot staatsapparaten, die dan naar het voorbeeld van de vakverbonden in België, nog de vrije toegang tot dit apparaat gaan inperken zoniet afsluiten.

Onbetwistbaar is de Parti Socialiste het verst opgeschoven in die richting: niet zozeer een staat in de staat zijn, wat het verzuilingspatroon was, maar de staat zelf bezetten, de staat worden, een echte staatsinstelling die bovendien, in de participatie, uitgesproken boven het parlement staat en sinds 1999 ook de regering naar de kroon steekt. “De doelstelling van de PS was erbij zijn”, naast zoals onder Verhofstadt I, II, III en IV bepalen wat mocht en kon, en wat niet mocht noch kon. “De machtigste man van België”. Ex minister Flahaut (PS) gaat, als de PS ten volle lid is van de regering en van de “meerderheid”, toch nog een schaduwkabinet leiden (*De Standaard*, 1 maart 2008, *Le Soir*, 1 april 2008). Van machtsambitie gesproken ...

Niet elk van deze zes partijen gaat zover, lang zo ver niet als de PS, maar allen zijn in die richting aanzienlijk opgeschoven door structuren en processen, in en buiten de partijen. Niet elke partij beschikt over de absolute meerderheid in de Raad van Bestuur van een publieke radio en televisie, bijvoorbeeld zoals de PS in de Raad van Bestuur van de RTBF. En dat in de decennia wanneer televisie het politiek debat van het parlement heeft overgenomen ...

Een CEPES rapport van 1999, enkele maanden na de verkiezingen, wijst reeds in die richting, met name dat de CVP verworpen was tot “een partij van structuren, organisaties en instellingen, een partij waar cliëntelisme de plaats van idealisme

heeft ingenomen" (*Knack*, 14 juli 1999). Wat anders had het interne CVP-rapport Gijs in 1981 aangeklaagd⁶¹?

In dat perspectief moet men het over een nieuwe categorie kiezers hebben: de factionele kiezers.⁶² Dat zijn kiezers die een persoonlijk voordeel te verwachten hebben als de partij waarvoor zij stemmen aan de macht komt of in de machtsposities blijft. Dat persoonlijk voordeel kan zeer uiteenlopend zijn: benoeming, bevordering, toewijzing van werken of diensten of een grotere kans daartoe, cliëntelisme bijv. in verband met sociale woning, maar net evenzeer het bevoorrechte advocatenkantoor zijn voor de gerechtszaken van de "eigen" partijkabinetten, met al hun tewerkgestelden langs beide kanten, of er is de voorbereiding van een grote stap later, of familiebanden of netwerken met min of meer belangrijke politici enz. Zo'n persoonlijk voordeel is veel existentiëler voor die kiezers dan de vaag ervaren, beperkte veranderingen die de gerealiseerde programmapunten van partij X of Y of Z kunnen teweeg brengen. Het programma van de partij is voor die vloot van kiezers ten enenmale ondergeschikt aan dat persoonlijk belang. Dit moderne factionalisme wordt als vrij uitgebreid ingeschat. Het maakt de partij tot een apparaat, dat vraagt oligarchisch geleid te worden, als men maar in de machtsposities terecht komt.

Het CVP-partijcongres van 5 maart 1992 over de aanvaarding van de christendemocratische-socialistische regering Dehaene I, waarnaar in de huidige regeringsvorming frequent verwezen is, kende een sterke oppositie: 425 stemmen tegen, bij 731 voor en 25 onthoudingen, of 36% tegen. Het CD&V aanvaardingscongres voor de regering Verhofstadt IV van 20 december 2007 bracht maar 3 onthoudingen op. En de eigen Leterme I(f) regering (CD&V congres van 19 maart 2008): 574 voor (87%) 62 tegen en 23 onthoudingen. De N-VA Kamerleden die op 21 december niet applaudiseerden voor de regeringsverklaring Verhofstadt IV kregen daarvoor de wind van voren. Uiteindelijk onthield zich één N-VA Kamerlid bij de twee investituurstemmingen; de tweede keer was dat wel partijvoorzitter Bart De Wever.

Het groot verschil met de recentste regeringsinvestituur in de Duitse Bondsrepubliek springt in het oog. Bij de Bondsdagverkiezingen van 2005 mislukte de voorgestelde regeringskeuze en werd, na de verkiezingen moeizaam een CDU-CSU + SPD regering gevormd. Als dat na twee maanden eindelijk lukte stemden toch nog 51 Bundestag Abgeordneten uit de meerderheid tegen "hun" regering, en dat ondanks een zeer ruime steun op de resp. partijcongressen: CSU: unaniem, CDU 96

61. Op basis van: *Postfactum enquête met N = 21.160*.

62. W. DEWACHTER, *Politieke partijen. Deel I: Van kiezers tot congres*. Leuven, 2004, collegenotities, blz. 85-132.

op 100 en bij SPD 480 voor, 15 tegen en 5 onthoudingen.⁶³ Stelde niet de nieuwe Bundestagvoorzitter Norbert Lammert: “In das Parlament schlägt das Herz der Demokratie oder es schlägt nicht. Das Parlament ist nicht Vollzugsorgan der Bundesregierung, sondern umgekehrt ihr Auftraggeber”. En verder: “Wir sind Deutschland” (*Das Parlament*, 24 oktober 2005) met vermoedelijk een sterke klemtoon op “Wir”.

In de CD&V heeft zich bij de regeringsvorming bovendien een vrij scherpe strijd afgespeeld tussen de voorstanders van het kartel, en dus de voorstanders van een tamelijk ingrijpende staats hervorming enerzijds en de “Belgicisten”, meestal oudere, gevestigde partijleiders die een uitgesproken weerstand tegen de N-VA hadden en hebben en vooral neigen naar het behoud van het huidig communautair staatsfunctioneren. Luc Cortebeek van het ACV, Marc Justaert van de Christelijke Mutualiteiten, leiders van miljoenenorganisaties, en Jan Renders van het ACW waren en blijven hardnekkig gekant tegen een doorgedreven federalistische staats hervorming en tegen het kartel. Zij en hun organisaties die zeer sterke apparaten zijn, spelen én langs de CD&V én zitten tevens – zeker even belangrijk – ten volle in die andere machtsorganisatie in België: de 10 leden van het sociaal overleg, een krachtige opdrachthouder van de elitaire consensus.

De staatsmacht ligt in de Westerse democratieën reeds lang in eerste instantie bij de regering. De partijen, niet in het minst gestimuleerd door hun apparaten, en des te sterker naarmate die apparaten omvangrijk zijn, zijn “verplicht” tot regeringsdeelname. In zo’n intense mate zwakt het universele democratische functioneren van tijdelijke meerderheid en oppositie af. “Ik heb er lang over nagedacht en besloten dat verkiezingen niet de essentie zijn in een democratie. Belangrijker is een echte oppositiepartij, want dan moet de regering verantwoording afleggen en er rekening mee houden dat ze naar huis kan gestuurd worden” zo vertolkt Madeleine Albright, ex-VSA minister van Buitenlandse Zaken, haar ervaring van lange jaren (*Newsweek*, overgenomen in *Knack*, 30 november 2005). Verkiezingen blijven wel hét instrument om een regeringsploeg al dan niet “naar huis te sturen”; althans in die landen die zichzelf deze minimaal democratische instelling gunnen.

Hoe kan je als kleine partij: N-VA, Groen!, LDD, Spirit, Ecolo je staande houden, kiezers winnen door ze programmatisch aan te spreken want persoonlijke voordelen heb je hen nauwelijks te bieden? Hoe kan de democratie, meer in het bijzonder de beleidsdynamiek, gestalte krijgen via deze schamelheid tussen die reuzegrote en machtige apparaten? “Demokratie ohne Opposition ist keine Demokratie. (...)”

63. *Das Parlament* 28 november 2005; *De Tijd* 15 november 2005.

Sie ist die politische Alternative zur Regierungsmehrheit” aldus Bondskanselier Helmut Schmidt (SPD).⁶⁴

x. Formeel buiten de regeringsonderhandelingen: de elitaire opdrachthouders van het sociaal overleg

Op het einde van zijn kort ministermandaat van drie maanden in Verhofstadt IV, kort zoals aangekondigd, verklaart minister van Werk, Josly Piette, oud-secretaris-generaal van de Confédération des Syndicats Chrétien, het CSC, zusterorganisatie van het Vlaamse ACV: “Un ministre prend tous les jours des décisions sans devoir en référer à l’ensemble du gouvernement”. Het is wel ingewikkelder dan dat, maar in zijn geval en in deze regering Verhofstadt IV of “verzameling van 14 ministers”, geldt dat wel.⁶⁵ “Je suis fier du bilan de mon équipe. Ce n’est pas du bla-bla. On a signé 130 arrêtés ministériels, 526 arrêtés royaux. Le Roi m’a dit: “Vous m’avez fait beaucoup signer” (*La Libre Belgique*, 20 maart 2008). 130 ministeriële besluiten en 526 koninklijke besluiten: dat is enorm veel en beslist niet te realiseren als men als minister van niets moet beginnen, vast niet op drie maanden. De verklaring heeft Piette voordien al gegeven: “Il faut quelqu’un en qui ont confiance les partenaires sociaux. Si ces derniers ont conclu de bons accords ces derniers temps, c’est parce qu’ils savaient bien que je n’allais pas tout détricoter” (*La Libre Belgique*, 20 maart 2008). Met andere woorden Piette heeft juridische voortgang gegeven aan wat de sociale partners hebben beslist. Wie enigszins vertrouwd is met het sociaal overleg in België verwondert dit geenszins.

Een ogenschijnlijk speelse vraag in het televisie gesprek van VRT met Jo Vandeurzen, toen nog CD&V partijvoorzitter, geeft pijnlijk scherp de machtsverhoudingen aan. Hem wordt het dilemma voorgelegd: ACW of N-VA? Zonder aarzelen antwoordt Jo Vandeurzen: “ACW” (*VRT-TV*, De keien van de Wetstraat, 7 december 2007). Over Vandeurzen heeft Bart De Wever, voorzitter van N-VA getuigd als de meest hechte en trouwe verdediger van het kartel (o.m. *Knack*, 26 maart 2008). Als de N-VA op 9 november waarborgen wil voor staatshervorming, volgt even later CD&V ook. Als op 26 november de N-VA de communautaire nota onvoldoende vindt, volgt ook later de CD&V. Maar zelfs voor voorzitter Vandeurzen is het ACW zonder aarzelen belangrijker dan de N-VA en dus het kartel, ondanks “drie verkiezingsoverwinningen” op rij: 2004, 2006 en 2007.

64. R.SCHNABEL, *Die Opposition in der modernen Demokratie*. Stuttgart, 1972, blz. 51-59.

65. Zie W. DEWACHTER; De coalitieregering vergt overleg, blz. 193-234, in: *De mythe van de parlementaire democratie*. Leuven, 2003.

Toen koning Boudewijn in 1981 België in tijd van economische oorlog verklaarde, riep hij de vertegenwoordigers van de “macht in rechte en de macht in feite” bij hem: naast bijna alle partijvoorzitters, de voorzitters van de drie “grote” vakbonden ACV, ABVV, ACLVB en de voorzitters van NCMV, de Boerenbond en het Verbond van Belgische Ondernemingen.⁶⁶ Deze laatste zes vormen de kern van het sociaal overleg, de sociale partners. Op het Verbond van Belgische Ondernemingen na zijn ze allen verbonden met een traditionele familie van partijen of zoals het vroeger wel eens kon zijn de partijen enigermate verbonden met één of meer van deze partners.

Net als de regering zelf, zijn de sociale partners van het sociaal overleg een machtige instelling, die terdege beslissingen nemen: interprofessioneel, sectorieel, regionaal soms, of per bedrijf. Daar komen vele van die 130 en 526 besluiten vandaan. Elke regering positioneert zich t.a.v. de sociale partners en omgekeerd.⁶⁷ De regering Verhofstadt I had daar moeilijkheden mee: “De regering heeft de gebruiksaanwijzingen voor het sociaal overleg niet gelezen” klaagt VBO-topman T. Vandeputte begin 2000. Maar eind 2000 is de les geleerd: “De regering is heel tevreden dat er een ontwerpakkoord is. Ze biedt de sociale partners haar felicitaties aan en bedankt hen voor het geleverde werk. Het is een uiting van de verantwoordelijkheid die zij opnemen. (...) De regering zal het akkoord respecteren en alle onderdelen integreren in haar beleid” (geciteerd in *Visie*, 15 december 2000). Betrokken organisaties ontvangen van de overheid ook ruime werkingskosten. Josly Piette bij het begin van zijn ministerschap: “Ik zal de afspraken tussen de sociale partners helpen uitvoeren en valoriseren” (*De Standaard*, 10 januari 2008). Zijn kabinetschef Gilbert De Swert was tot zijn pensionering hoofd van de Studiedienst van het ACV.

Op de leiders van het VOKA, de Vlaamse bedrijfswereld en UNIZO na, zijn alle sociale partners voorstanders van het behoud van de interpersonele solidariteit, tegen een splitsing van de sociale zekerheid, zelfs tegen de splitsing van het arbeidsmarktbeleid. Zij zijn uitgesproken voor het behoud van het Belgisch communautaire en sociaal-economische status quo. Zij zijn opdrachthouder van de elitaire consensus in België, sterker, sommigen van de partners behoren tot de elite bruxo-belge zelf. Als zodanig zijn zij de meest stevige, en haast onaantastbare vestiging, ja zelfs vesting van het eerste model van Belgische staatsinrichting, ook in de 21ste eeuw.

66. E. GERARD, K. VAN NIEUWENHUYSE, *Scripta Politica. Politieke geschiedenis van België in documenten (1918–2000)*. Leuven, 2005, blz. 309–310.

67. W. DEWACHTER, Overlegbesluitvorming en De sociaal-economische vrede van het neocorporatisme, in: *De mythe van de parlementaire democratie*. Leuven, 2003, blz. 145–192.

Ze houden elkaar in houdgrepen. Het Belgisch patronaat vreest een radicalisering van het Waalse FGTB, ook in Brussel, bij verregaande federale opdeling van het land. Het wil er tot elke prijs het Vlaams-gematigde en meer moderne en vooruitziende ACV bij, dat ook om interne “familie”redenen het Waalse CSC niet wil loslaten, ook al is het CSC sinds enkele jaren het grootste vakverbond in Wallonië. Het FGTB verdedigt zich tegen die “gematigdheid” en “moderniteit” door er het ABVV bij te houden, zij het in ondergeschikte positie (cf. Mia De Vits en Herwig Jorissen), ABVV dat door dit samengaan duidelijk meer beslissingsgewicht krijgt: “Tous se tiennent”. Er is bovendien het gewicht van de traagheid (nogal positief in deze) van zolang zo “succesvol”, telkens en telkens tot sociale akkoorden te komen die de sociale vrede – binnen de Herstelwet van 1989, het Globaal plan van 1993 en het Generatiepact van 2005 – garanderen. Op krachtige ministers als J. L. Dehaene en Ph. Moureaux na, zitten de sociaal-economische ministers de facto bij de sociale partners. Idem voor de volksgezondheidsministers bij de ziekenfondsen en artsensyndicaten.

Blijft nochtans één cruciale vraag voor de sociale partners over. Hoe komt dat bij gelijke sociaal-economische politiek, want telkens interprofessionele akkoorden en sectoriële akkoorden, Vlaanderen en Wallonië die in de jaren '60 van de 20ste eeuw even rijk of even arm waren, nu zo verschillend zijn qua sociaal-economische situatie? Zie bijvoorbeeld het aantal werklozen. Ook als men de werkelijkheid per provincie probeert te verdoezelen valt er niet naast te kijken: de Vlaamse provincies kennen een werkloosheidsgraad van 5,2% in Vlaams Brabant tot 7,7 in Limburg en Antwerpen, maar Wallonië boekt reeds 11,6% in de rijkste provincie van het land Waals Brabant tot de 22,2% in Henegouwen en er is de 20,7% in het Gewest Brussel (*Jaarverslag RVA*, 2007). “Plusieurs études démontrent d'ailleurs que le retard économique de la Wallonie par rapport à la Flandre s'est creusé après la dévaluation de 1982” aldus André Antoine (CDH) (*L'Echo*, 5 oktober 1999). En in vergelijking met andere achteropliggende Europese regio's stelt J.Y. Huwart vast: “La Région wallonne se singularise par la rapidité avec laquelle la situation s'est dégradé au cours des quinze ou vingt dernières années”.⁶⁸

Dit “regeerprogramma” blijft dus een conservatief behoud van de elitaire consensus terzake. Het “apparaat PS” kan daar ongetwijfeld mee instemmen. Maar zal dat Wallonië uit zijn “anarchie, l'esprit de clocher et l'amateurisme d'une partie de la classe wallonne” (dixit J.Y. Huwart) bevrijden en zijn mogelijkheden eindelijk tot

68. J.Y. HUWART, *Le second déclin de la Wallonie. En sortir*. Brussel, 2007, blz. 68. Zie ook: MCKINSEY & COMPANY, *S'inspirer des succès d'autres régions pour relancer la création d'activités en Wallonie. Rapport final – 4 février 2005. Région Wallonne*. Brussel, 2005, 54 blz. + bijlagen.

vol dynamisme en wasdom laten komen? Of moet men de eigen verantwoordelijkheid en de eigen kosten en baten van het sociaal-economisch beleid eindelijk bij de Gewesten leggen als sterkste garantie voor effectiviteit, ook al vergt dat beleid, “overdrachtelijk bloed, zweet en tranen” in eerste aanleg? In reële termen: steviger scholing en harder werken binnen de eigen middelen maar met de grote potentialiteiten en de reeds bestaande kunde én successen (*RTBF-TV* debat 9 mei 2004). Dat is de oplossing van een waarachtig federalisme. Daarvoor is deze regeringsvorming teruggeschrokken.

xi. Onderhandelingen die nauwelijks onderhandelingen zijn

“De gesprekken over het regeerakkoord verliepen heel stroef. De PS klaagde over de “chaotische” werkwijze van de formateur. Zij stelde zich hard op.” Dit is geen beschrijving van een bepaalde episode uit de regeringscrisis 2007, maar eentje uit 2003, toen partijvoorzitter Di Rupo op die manier formateur Verhofstadt onder druk zette.⁶⁹

Elke regeringsonderhandeling tussen partijen die geen beslissende instantie, als bijv. de kiezers, boven zich hebben verloopt moeilijk, met aanvaringen, conflicten soms, “time outs”, dure eden die dan gemilderd worden, enz. Wat is dan zo specifiek aan deze in België in 2007? En wat brengt dan zo sterk het crisiskarakter teweeg?

“De manier waarop Leterme zich heeft vastgereden, is in de vaderlandse geschiedenis nooit vertoond, misschien zelfs in de Europese geschiedenis niet. Maar wat hem nu is overkomen wens je niemand toe. Die man is letterlijk opgevreten door ambitie” (*Knack*, 20 februari 2008). Louis Tobback was “in vorm”, de vorm van zijn jonge jaren als oppositieleider waar hij ook niet om een zwaar beeld of uitspraak verlegen zat. Veertien dagen later zal hij luid verkondigen dat hij niet aan “Leterme bashing” doet (*Humo*, 11 maart 2008).

Van buiten af bekeken of van meer nabij, velen zijn in navolging van bepaalde opinieleiders tot dat besluit gekomen in de loop van de tweede helft van 2007:

69. M. DEWEERDT, Overzicht 2003, *Res Publica*, 2004, 2–3, blz. 190. Een goede beschrijving en analyse van de moeilijke vorming van Verhofstadt III biedt het grondig onderzoek van J. NOPPE, *Van kiesprogramma tot regeerakkoord. De beleidsonderhandelingen tussen de politieke partijen bij de vorming van de Belgische federale regering in 1991–1992 en in 2003*. Leuven, 2006, 407 blz.

Leterme kan het niet. Onmiskenbaar heeft Leterme als formateur fouten gemaakt, en veel fouten die hij overigens erkend heeft: “Elke dag” (*De Standaard*, 31 december 2007). Maar focussen op de formateur van juli tot eind november en zijn “onderhandelingen” laat slechts een deel van het gebeuren zien en misschien niet eens het belangrijkste. “Ceci ne sont pas des négociations – dat heb ik vaak gedacht. Je botst op een nee-front en je wil zelf evenmin wijken. (...) Er zijn veel conflicten geweest en telkens kwam het elitaire netwerk in beweging: “Zo kan het niet verder, we moeten een deal sluiten” is de samenvatting van Bart De Wever (*Humo*, 31 december 2007) die eerder over Verhofstadt IV gezegd heeft “Verhofstadt is de arm omgewrongen door Saksen-Coburg” (*VRT-TV*). En op 2 januari bekennt Herman Van Rompuy: “Niets is opgelost. We moeten de volgende maanden nog alles doen” (*VRT-TV*, 2 januari 2008). En effectief de begroting 2008 en de kleine stappen staats hervormingen moeten nog gebeuren. De nota Verhofstadt is dan ook al afgewezen.

Leterme heeft fouten gemaakt. Maar de verklaringen voor de mislukkingen liggen dieper en zijn meer divers. Er is de jacht op de Leterme met 800.000 stemmen. Willy Claes: “Iedereen heeft uit jaloersheid voor het verkiezingssucces op Leterme geschoten, om dat imago van verkiezingsoverwinnaar voor een deel kapot te maken” (*Kanaal Z-TV*, 15 februari 2008). Er is de betekenis van de media, waarbij bepaalde Franstalige media zich uitgesproken als politieke actoren hebben opgeworpen en er is de beperking van de agenda in het eerste half jaar tot drie heel wezenlijke beslissingen: geen grote staats hervorming, de PS wezenlijk lid van de regering en wie krijgt de Wetstraat 16?

A. *Media zijn dé arena van het politieke debat in de particratie, en graag ook machtige actoren*

Daags na de anti-Vlaamse uitspraken van koning Albert II over “le séparatisme explicite ou feutré” (...) “un séparatisme néfaste et anachronique” van 31 januari 2006 – niet voor het parlement uitgesproken maar ten paleize voor de “Gestelde lichamen” –, verspreidt en versterkt *Le Soir* die verwijten als: “Albert II met le feu à la Flandre. Le Chef de l’Etat attaque comme jamais les tenants du séparatisme. La Flandre sous le choc” (1 februari 2006, blz. 1). En *Le Soir* is niet het enige medium om dermate te accentueren.

Televisie, radio, dagbladen en weekbladen, zo blijkt hieruit zijn niet alleen de eerste – en nagenoeg de enige – politieke informatieverspreider, maar tevens de plaats bij uitstek voor het politiek debat; de televisie normaal veruit op kop. Het parlement komt in België ver achteraan, veel verder dan in het Verenigd Koninkrijk, Nederland en de Duitse Bondsrepubliek (cf. de ‘Gestelde lichamen’ hierboven).

Op de publieke radio en televisie na zijn alle massa communicatiemediën in handen van privébedrijven, wiens eerste objectief is winst te maken; het management en de aandeelhouders zullen daar wel voor ijveren, c.q. op toezien.⁷⁰ Dat brengt de belangrijke verschuiving van politiek informeren naar politiek dramatiseren mee, – het infotainment wordt inzake politiek gemakkelijk infodrama – want drama doet meer kranten kopen en verhoogt de kijk- en luistercijfers. De Standaard bijvoorbeeld titelt in haar reconstructiereeks van deze regeringsvorming: “Guy Verhofstadt speelde dubbel spel. Groenen breekijzer om kartel CD&V/N-VA uit elkaar te spelen” (13 februari 2008) “Splitsing Brussel-Halle-Vilvoorde was een ongelukje” (14 februari) en “Moordend jaar velt Leterme” (15 februari). Dat die regeringsvorming pal in de komkommertijd van juli-augustus viel was mooi meegenomen. De kranten hebben dank zij de crisis knap meer verkocht. Waarom dan niet accentueren en wat dramatiseren?

Te meer daar meer dan één redactie graag ook politieke actor wordt. Yves Leterme: “Een krant als *Le Soir* speelde in dat alles een militante rol” (*De Standaard*, 31 december 2007). Op 19 maart 2008 bijvoorbeeld titelt *Le Soir*: “Le Terne Ier” en geeft als toelichting: “L'accord de gouvernement est flou et peu ambitieux. Le nouveau Premier ministre impose un réalisme peu emballant. Le plus petit commun dénominateur”. De RTBF-TV redactie is gedurende de crisis hét voorbeeld geweest. In de lijn van koning Albert II die het separatisme mocht/moest schofferen, in de lijn van het “ongekende succes” van hun televisie nep-informatie “Bye, bye Belgium” met de voornaamste RTBF journalisten – op twee na – hebben zij zich geroepen en gemandateerd gevoeld om mediamatig op jacht te gaan naar de vogelvrij verklaarde Vlaamse gaai met 800.000 voorkeurstemmen. Dat de PS over de absolute meerderheid in de Raad van Bestuur van de Franstalige publieke omroep RTBF beschikt moet in deze context aangestipt worden. Evenals de neiging voor runners up om wel eens extra ijverig te zijn ten einde door de top opgemerkt te worden. Sommige andere media zijn hen daarin gevolgd. SP.A burgemeester Freddy Willockx zou VRT-journaliste Linda De Win opgebeld hebben “voor haar antisocialistisch gedrag” bij de verslaggeving uit de Kamer over de stemming over Brussel-Halle-Vilvoorde. “Als socialist bel ik liever rechtstreeks dan naar de bazen” (Guy Peeters is voorzitter van de Socialistische Mutualiteiten en van de Raad van Bestuur van de VRT) (*De Standaard*, 17 en 21 november 2007).

Bij de verregaande politisering van de publieke omroepen, minstens wat de informatiesector en het bestuur betreft komt nog de modale vaststelling dat de journalistiek “a leftist job” blijkt te zijn. Volgens het onderzoek van prof. Els De Bens

70. Zie bijv. *De Persgroep. Jaarverslag 2004*. Kobbegem, 2005. O.m. K. Van Miert: “Klacht tegen openbare omroep is gegrond”.

over de politieke voorkeur van de Vlaamse beroepsjournalisten, gemeten aan hun kiesgedrag in 1999 en hun kiesintentie in 2003 klopt dit: Agalev scoort hier 49% in 1999 en 29% voor 2003, de SP.A 30% en 42%, VLD 23% en 22%, VU/ID21-N-VA tweemaal 9% en CVP-CD&V tweemaal slechts 8% tegenover 21% stemmen bij de verkiezingen van 2003 en helemaal rechts: 2% en 3% voor Vlaams Blok tegenover 18% bij de verkiezingen.⁷¹ Zo'n media-ingesteldheid levert voor de formateur een grote bijkomende moeilijkheid op. Maar, stelt Tobback: "Hij heeft er natuurlijk ook zijn best voor gedaan, met zijn Marseillaise-versie van de Brabançonne, het interview in *Libération* enz. Die perceptie verdwijnt niet meer" (*Humo*, 11 maart 2008). Of de kritiek als Vlaams minister-president op het "séparatisme feutré", op de slechts 1% bedrijfsbelastingen in Brussel, op het niet verlagen van de 21% BTW heffing op schoolgebouwen door de paarse regering, op de institutionele over-ingewikkeldheid in Brussel 19 gemeenten, de elite bruxo-belge niet veel meer raakte blijft zeer de vraag. De naakte feiten dat een geprofileerd Vlaams minister-president via een haast onontwikkeld verkiezingsresultaat, recht op weg was naar het federaal eerste-ministerschap, voor het eerst dan nog in de vaderlandse geschiedenis, dat zijn wellicht de sterkste stenen des aanstoots geweest voor de elite en haar aspiranten-leden, want die nieuwe ontwikkeling houdt minstens een gedeeltelijke invraagstelling in van de wegen naar de macht en naar de elite. En dan zijn "gelegenheden" gemakkelijk gevonden ...

Omgekeerd voeren toppolitici ook een informatiepolitiek, gestuurd en gestuwd door handige spindoctors. Over de beginjaren van de regeringen Verhofstadt: "Eerst werden twee journalisten getransfereerd naar kabinetten om de gedachten van de premier en de minister-president fraaier te doen klinken. (...) Daarna werden er twee ingehuurd om de nieuwe strategie literair vorm te geven. Alle anderen worden bewerkt, beïnvloed, gevleid, warm gemaakt met primeurs. En als dat uiteindelijk niet werkt, blijft er nog altijd de intimidatie als ultiem middel. (...) Het wordt tijd dat dit stopt en de journalisten zich bevrijden uit het paars-groene keurslijf" schrijft Luc Van der Kelen (*De Morgen*, 7 november 2001). Het kritisch, Vlaams georiënteerde dagblad *De Tijd* wordt het financieel moeilijker gemaakt, zodat de overname goedkoper uitvalt. "Opheffing publicatieverplichting voor bedrijven kost "De Tijd" 10 procent van zijn omzet (*De Standaard*, 17 november 2004). En haar financiële situatie was al niet rooskleurig. Blijft hoe dan ook: de informatie met hoge dichtheid, de cruciale inside informatie is een kerngegeven, vooral in de handen van toppolitici, voor een aantal onder hen als een "koopwaar". Maar evenzeer, wat niet op de "buis" komt, bestaat sociologisch niet voor de brede massa. En voor toppolitici die de media kunnen bespelen, zoals L. Tobback, "bieden de media een fantastisch confort" (*Humo*, 11 maart 2008).

71. *De Journalist*, mei-augustus 2003.

B. *“Ceci ne sont pas des négociations” (Bart De Wever)*

“Ik had de indruk: Niet iedereen wou een regering” bekennt Herman Van Rompuy op 5 november 2007 (*VRT-radio*). Hij staat met die indruk zeker niet alleen.

Josly Piette is een uitstekende beoordelaar van de onderhandelingen, omdat hij jarenlang lid is geweest van het sociaal overleg, waar de beslissingen uitgerekend uit de onderhandelingen zelf komen. Piette staat ongemeen afwijzend op het einde van zijn kort ministerschap.

Op de vraag: “Et les relations avec les autres ministres? On a le sentiment d’une guéguerre permanente ...” antwoordt hij onverbloemd: “Il y a un problème de comportement. Il faut la confiance entre les partenaires. Elle n’existait pas. Il faut de la confiance, de la déontologie, de l’éthique. Je n’accepte pas que tout ce qu’on dit en négociation se trouve dans la presse le lendemain. On ne peut pas négocier dans de telles conditions. Parfois, la presse est au courant avant même la fin des réunions. Ils sont tout le temps en train de jouer avec leur GSM” (*La Libre Belgique*, 20 maart 2008). Walter Pauli van De Morgen illustreert dit fraai: “Een half uur na het uitdelen van de formateursnota Leterme (*De kracht van mensen. La force des gens.* – 22 juli 2007) was die nota al op de redacties van de kranten en stond ze op het internet” (*Kanaal Z-TV*, 15 februari 2008). De werkwijze van “het voortijdig lek” is een gekend onderhandelingsprocédé dat in deze onderhandelingen overvloedig is toegepast. Als men een onderhandeling wil doen mislukken publiceert men te vroeg een betwistbaar deel(tje) van het voorlopig akkoord, ook “al is er geen akkoord, zolang er geen akkoord over het geheel is” en men zelfs zwijgplicht heeft aanvaard.

In *Het Volk* van 18 maart 2008 had J. Piette bekend: “Als onderhandelaar met de vakbonden beleefde ik al vreselijke ruzies met de patroons. Maar het verschil was dat we nooit de man speelden, maar wel de bal”. Doch op het CDH congres over regeringsdeelname haalt Piette zelf uit: “Ces trois mois n’ont pas été agréables. Il n’a pas été facile de travailler avec certaines personnes très agressives. Si cela ne change pas, il sera très difficile de gouverner ce pays. Je ne vise pas les Flamands mais bien Didier Reynders. On ne va pas dans un gouvernement pour casser et démolir. J’ai vu pendant ces trois mois la capacité de nuire de ce personnage” (*Le Soir*, 20 maart 2008). De verslaggever voegt eraan toe: “La salle apprécie: ovation debout”. En Bart De Wever veralgemeent: “Er zijn Franstalige partijen in de regering die mekaar naar de keel vliegen achter de schermen” (*VRT-TV Terzake*, 20 maart 2008).

Het besluit van Piette liegt er niet om: “De duur van de crisis heeft alles kapotgemaakt. Er wordt over niets nog beslist, want iedereen zit voortdurend in het defensief. Zo kan je niet aan politiek doen” (*Het Volk*, 18 maart 2008).

Verhofstadt IV is eigenlijk mislukt op het werk van sommige ministers na, en op de overdracht van de macht naar Letermé na. Maar ook die regering zit met die problemen. Alleen is de duur van de crisis niet de enige verklaring of verantwoordelijke, maar de factoren die de duur van de crisis hebben bewerkstelligd.

De onderhandelingen van het sociaal overleg verschillen grondig van deze voor een regeringsvorming onder participatief gesternte. De sociale partners weten op voorhand én tijdens de onderhandelingen dat zij er altijd zullen bij zijn, en niet zoals de partijen de ene keer wel en de andere keer niet. De eerste trap van de regeringsonderhandelingen is precies van bij de onderhandeling betrokken te worden en het te blijven. Dat de sociale partners verplicht zijn de personen te ontzien, en “alleen de bal te spelen” vloeit voort uit de geslotenheid van hun kring: persoonlijke aanvallen zouden dodelijk kunnen zijn voor hun eigen onderhandelingspositie en voor het succes van de onderhandeling zelf. Dat het toch ook bij hen soms moeizaam, en met tijdelijke mislukkingen gepaard gaat, leert meer dan één interprofessioneel akkoord. Zelfs de regering moet meer dan eens tussenkomen. Verder zijn de partners in de onderhandeling veel minder afhankelijk van één extern resultaat, zoals de verkiezingen dat wel zijn voor de politieke partijen. Vakverbonden bewijzen hun sterkte in de sociale verkiezingen, maar ook in hun ledenaantallen, in stakingen of in het aanvaarden van vergelijkingen, in betogingen, maar evenzeer in het in toom houden van “hun troepen”, in het “temmen” van wilde stakingen en in het doen respecteren van de sociale vrede. Zij bewijzen hun sterkte in onderhandelingsvaardigheid, want de onderhandeling op zich is de beslissing. En in die onderhandeling spelen niet zozeer de “trukken”, maar de deskundigheid, het inzicht, het vooruit kunnen kijken inzake economische ontwikkelingen, o.m. per sector, in de analyse ...

In een participatief onderhandelen vallen velen van deze doelrichtende ingangen weg, zeker in een land als België dat maatschappelijk in twee gespleten is, met andere dynamieken, andere kerncijfers, andere waarden en normen, andere machtsverhoudingen en andere leiders en voormannen en andere partijen. “Est-ce qu’il y a eu transferts de compétence en matière de justice? Non. Il n’y en aura non plus en matière de santé” (*RTBF-TV*, 16 oktober 2007). Deze retorische vraag en anderszinsse affirmatie van Joëlle Milquet schetsen haast auditief het afblokken van welke ingrijpende onderhandeling ook.

Drie grote kwesties hebben zes maanden onderhandelingen gevegd: (1) Didier Reynders die de unieke kans op het eerste-ministerschap als Franstalig politicus, de eerste sinds 1979 wilde waarmaken, (2) de grote staatsvorming van CD&V-N-VA en (3) het deelnemen van de PS aan de federale regering. Electoraal-rekenkundig lag een “rooms-blauwe” coalitie voor de hand: CD&V/N-VA, CDH, VLD en MR. De zes maanden onderhandelingen hebben wel enkele deelakkoorden opgeleverd.

“Elk akkoord brengt ons een stap dichterbij. Justitie, migratie, duurzame energie en overheid vormen een duidelijke trendbreuk met het paarse beleid” gelooft CD&V partijvoorzitter Jo Vandeuren (*De Standaard*, 27 oktober 2007). Finaal zullen ze als mede-catalysator en zelfs soms mede-steunvlak zijn bij de vorming van Verhofstadt IV en Leterme I(f).

Het CDH zei, bij monde van haar voorzitter “Non” op de eerste twee vragen. Zij was de stille pleitbezorger, de catalysator, ja zelfs de voorpost van en voor de PS in de regering. Die deelname beschouwt zij stilzwijgend ook als de beste garantie voor haar voortbestaan op een werkbaar niveau in de Belgische politiek. En dus was haar NON een NON. De VLD stond niet uitgelaten te springen voor een premierschap van Reynders; zij wilde graag “rooms-blauw”, zonder de Parti Socialiste en zeker zonder de Vlaamse socialisten, waarin zij ook geslaagd is. De MR wilde alleen het eerste van de drie, liefst in een “rooms-blauwe” coalitie. De staatshervorming dacht zij in haar verkiezingsoverwinning gerealiseerd te hebben. Zij vergat dat verkiezingen maar een tijdelijk gebeuren zijn, en dus in dragende en blijvende structuren/instellingen moeten omgezet of overgezet worden. En dat regeren beleid voeren is, zeker in deze materie: de niet-beslissing behoudt het oude “centre de gravité”.

De verschuivingen van het centre de gravité op 10 juni, is op 20 december ongedaan gemaakt in de regering Verhofstadt IV. De staatshervorming heeft de MR succesvol afgewezen, samen met Joëlle Milquet, door te focussen op de 80.000 Franstalige stemmen van de Rand en de grenzen van Brussel in vraag te stellen, via een prominente FDF-voorzitter Olivier Maingain. Dat Wallonië hierdoor zonder vertegenwoordiging en zonder verdediging viel vormde blijkbaar geen probleem. Een zwakke en schuchtere “société civile” tracht op het einde van de negen maanden regeringsvorming Wallonië toch enigszins stem te geven.

“Als ik morgen met Didier Reynders als premier een mooie staatshervorming en een degelijk sociaal beleid kan uitvoeren dan doe ik dat” verklaarde Yves Leterme toen het nog niet te laat was (*Humo*, 24 december 2007). Anderzijds stelt hij – o.m. nauwelijks een week later -: “Ik wil bewijzen dat ik het wél kan” (*De Standaard*, 31 december 2007). Leterme is premier, de staatshervorming is er niet en de PS zit in de regering. Dat is wat de gevestigde CD&V wilde, de jonge volksvertegenwoordigers ten spijt. Met als het nog enigszins kan wat bevoegdheid over de arbeidsmarktbeleid afdelen, kwestie van de verkiezingen van 2009 in niet al te moeilijke omstandigheden te moeten aangaan. De N-VA die een grote staatshervorming nastreefde haalt niets binnen en heeft zichzelf buiten de regering geplaatst.

Al die “plat op de buik”-operaties (term van Karel De Gucht) hebben veel tijd en “Non”s gevergfd. “Wie het eerst toegaf, gaat neer” (Bart De Wever, in *Humo*, 31

december 2007). Zo komt de eerste echt niet symmetrische federale regering tot stand: (1) Vlaamse socialisten in de oppositie en Franstalige socialisten in de regering, (2) twee partijen langs Vlaamse kant en drie langs Franstalige, (3) in Vlaanderen met slechts 42 + 5 + 1 zetels in de Kamer tegenover de 17, 14, 5 en 4 van de Vlaamse oppositie, m.a.w. 48 tegenover 40 waar die verhouding langs Franstalige kant 53 tegenover 9 is. Ongelijk naar partijensamenstelling en naar vertegenwoordigingskracht! Er zijn betere samenstellingen om mee te vertrekken als de federale regering van een complex België, zeker als nog beloofd is een substantiële staats-hervorming uit te werken tegen 15 juli 2008.

xii. Zelfs het partijvoorzitterschap verschilt diepgaand en functioneel

Onderzoek bij de politieke besluitvormers zelf, in 1967 en in 1990 heeft een vrij vaste machtshierarchie voor het na-oorlogse (W.O. II) België opgeleverd, met bovenaan in macht de eerste minister, gevolgd door de vice-premiers (alleen in 1990 onderzocht), dan de partijvoorzitters, vervolgens de ministers en de sociale partners.⁷² Het gewone parlementslid komt pas op de 17de plaats. Vandaag zou zo'n onderzoek zeer waarschijnlijk weer een opvallend verschil opleveren tussen de machtige partijvoorzitters in Franstalig België en de veel zwakkere Vlaamse voorzitters. In 1990 reeds staat PS-partijvoorzitter Guy Spitaels in de personenrangschikking opvallend op de tweede plaats, na eerste minister W. Martens en voor alle vice-premiers, zij het op de voet gevolgd door J.L. Dehaene. Waar Guy Spitaels 553 vermeldingen verwerft, behaalt zijn eerstvolgende collega partijvoorzitter, Herman Van Rompuy, er "slechts" 288, op de 9de plaats. Alle partijvoorzitters van de meerderheid scoren in 1990 significant beter dan deze van de oppositie.⁷³

De overwegende macht, ja meermaals determinerende macht van Elio Di Rupo als voorzitter van de PS is eerder uit de doeken gedaan. De ministerbenoemingen, de regering waarin zij hun mandaat uitoefenen, de duur van het ministerschap in de jaren 1999 tot nu zijn even zoveel aanduidingen van de macht van de PS-partijvoorzitter. Ja tot zelfs in de zusterpartij, zoals de degradatie van Frank Van-

72. W. DEWACHTER, De machtshierarchie in de Belgische politiek. *Res Publica*, 1971, nr. 3-4, blz. 533-550.

W. DEWACHTER, E. DAS, *Politiek in België: geprofileerde machtsverhoudingen*. Leuven, 1991, 182 blz.

73. W. DEWACHTER, E. DAS, *a.w.*, blz. 61-76.

denbroucke van federaal tot Vlaams minister – waarmee de PS-voorzitter ongewild Vlaanderen een goede dienst heeft bewezen.

Louis Michel (MR) combineerde reeds het partijvoorzitterschap met de “chef de file gouvernemental” – hervorming die hij doorvoerde met daar bovenop een vice-premierschap. Didier Reynders heeft die gecumuleerde machtsposities overgenomen. En is onbetwist de machtige nummer 1 van de MR. Bij zover dat Louis Michel, die ook zin had om de eerste Franstalige premier sinds 1979 te worden, ondanks zijn goede verkiezingsscore terug Europees commissaris is moeten worden. E. Di Rupo hierover: “Louis Michel is een verbazingwekkend personage. Vergeet niet dat zijn zetel in de Europese Commissie een PS-zetel is. Dat was zo afgesproken tijdens de paarse regeringsonderhandelingen. (...) Hij heeft gezegd dat hij naar de Wetstraat zou terugkeren als hij meer dan 100.000 stemmen haalde. Hij is daar ruim boven gegaan [232.328 als vierde hoogste in de Senaat], maar ik heb hem nog steeds niet zien terugkeren” (*De Standaard*, 15 september 2007). Didier Reynders ook niet, integendeel!

Joëlle Milquet is de onbetwiste leider van de CDH. En dat minstens sinds de naamverandering van PSC in CDH in 2002, ondanks een beperkte afscheuring toen die nu wel weggewerkt is. Haar houding als “Madame non”, wie haar ook “begeleidde” vanuit de partij tijdens de onderhandelingen, bewijst dit overduidelijk voor wie het voordien nog niet wist. Zowel formateur Leterme als de top van de partij als haar partijbureau hebben sterk moeten aandringen om in de regering te treden, gecombineerd met het partijvoorzitterschap, zeker tot 15 juli. Josly Piette: “Pour moi, Joëlle Milquet doit se mouiller (et monter au gouvernement). Elle a négocié. Elle a bien négocié. Elle doit maintenant prendre ses responsabilités. Elle ne peut pas faire son Javaux: tout négocié et envoyer quelqu’un d’autre aux affaires” (*La Libre Belgique*, 20 maart 2008).

En bij Ecolo hebben ze hun les geleerd. “Javaux et Durant à la tête d’un parti qui veut revenir au pouvoir. En 2009” (*Le Soir*, 19 oktober 2007). De krant somt naast de ideologische vernieuwing de structurele veranderingen op: “Structurellement, la présidence au lieu d’un secrétariat général atypique; des assemblées générales plus disciplinées; des régionales ‘professionnalisées; un centre d’études conforté (...); des règles internes plus permissives en matière de cumuls”. Waarvan Isabelle Durant meteen gaat genieten als co-voorzitter, senator en gemeenteraadslid. Jean Michel Javaux heeft in de onderhandelingen handig de verkiezingen van 2009 voorbereid. “Il faisait son Javaux d’opposition”.

Tegenover die drie topfiguren uit en in hun partij aan de onderhandelingstafel zitten langs Vlaamse zijde – nu Leterme formateur is en Johan Vande Lanotte afhaakte – opvallend minder machtige partijvoorzitters.

De VLD is de zware interne crisis van februari 2004 rond het migrantenstemrecht, met een uitgesproken conflict tussen eerste minister G. Verhofstadt en partijvoorzitter Karel De Gucht nog lang niet vergeten. Zij plaatst haar voorzitter nu in ondergeschiktheid aan de eerste minister. Bart Somers hierover: "Het zal voor mij veel makkelijker worden om voorzitter te zijn zonder Verhofstadt dan met Verhofstadt. Daarmee zeg ik niet eens een kwaad woord over Guy. Mijn respect, bewondering en sympathie voor die man blijven oneindig groot. Maar automatisch kom ik nu meer aan het roer van de partij te staan. Ik zal de krijtlijnen beter kunnen uittekenen. Alles wordt veel makkelijker nu we de premier niet meer leveren" (*De Morgen*, 23 juni 2007). A bon entendeur demi mot suffit!

Wouter Beke, voorzitter ad interim van CD&V, verwoordt het nog sprekender. "Ieder moet zijn plaats kennen. Twee boeren op een erf, dat is er één teveel. Een partij die de premier in de federale regering levert en de minister-president in de Vlaamse, heeft vooral nood aan een voorzitter die met die mensen een goede verstandhouding heeft en die het partijprofiel bewaakt" (*De Standaard*, 29 maart 2008). Etienne Schoupe, die vanaf het ministerschap van Jo Vandeuren op 20 december interim voorzitter wordt van CD&V en sindsdien voor de partij aan de onderhandelingsstafels zit, wordt op 20 maart staatssecretaris. "Tjenne is de restauratie, hein" geeft Louis Tobback als duiding (*Humo*, 11 maart 2008): wat al te zeer één kamp gekozen naast een aantal "onhandigheden". Yves Leterme schuift Marianne Thyssen als nieuwe kandidate naar voren.

Na de Van Mierts, Vandenbrouckes, Tobbacks, Stevaerten en Vande Lanottes daalt bij de SP.A duidelijk het profiel. Over de nieuwe SP.A voorzitter oordeelde Louis Tobback publiek: "Ik heb mij bij de voorzittersverkiezing zeer openhartig geout. Ik heb gezegd: 'Gennez is de beste kandidaat, maar ze is niet klaar om voorzitter te worden'" (*Humo*, 11 maart 2008). Aan de Groep van Wijzen die onder Verhofstadt IV het eerste luikje "communautaire" beslissingen op papier moest zetten nam niet Gennez maar Vande Lanotte deel.

Bij de Vlaamse partijvoorzitters heeft Bart De Wever veruit het meeste gezag in de eigen partij. Zijn herverkiezing begin maart met 98,9% van de stemmen van de 5.091 neergelegde stembrieven, of een hoge deelname van 54,7%, zeker met één kandidaat, onderstreept dit wel.⁷⁴ (T.a.v. zijn herverkiezing in 2004 met 95,95% stijgt hij nog in steun.) De scherpe aanvallen van tegenstanders voor en na zijn herverkiezing onderstrepen zijn vasthoudendheid in de onderhandelingen. Maar hij vertegenwoordigt slechts 6 Kamerleden.

74. *Nieuw-Vlaams Magazine*, maart 2008, blz. 13.

De drie Franstalige partijvoorzitters zijn onbetwist de machtigste politici uit hun partij. Het feit dat zij over minister-zijn of niet-zijn beslissen plaatst de andere “sterke ego’s waaraan een partijvoorzitter leiding moet geven” – één van de vereisten van het partijvoorzitterschap – volgens Marianne Thyssen (*Jobat*, 18 september 1999) – duidelijk in ondergeschikte positie. Zij beslissen.

Niet zo aan Vlaamse zijde. De VLD voorzitter ten aanzien van formateur of premier Verhofstadt en de CD&V voorzitter ten aanzien van Letermé als formateur en premier moeten hun regeringsleider laten voorgaan. Want: het waarnemingspunt is: wie benoemt de ministers? De formateur, toekomstig eerste minister althans wat zijn partij betreft.

Doch die formateur, toekomstig eerste minister moet in zijn programmavoorstellen niet het partijprogramma verdedigen, zo zegt de elitaire consensus, maar een compromis waarin de andere partijen zich ten volle kunnen vinden. “Mijn partij heeft de verkiezingen gewonnen, mijn kiezers moeten dat merken” orakelde Elio Di Rupo tegen formateur Verhofstadt eind juni 2003 en jammerde dat deze een chaotische werkwijze van formen erop nahield.⁷⁵ Waar heeft men dat nog gehoord? Ter herinnering: Albert II heeft geen enkele Franstalige toppoliticus in 2007 een formatieopdracht gegeven.

Tekenend is het dubbel conflict n.a.v. het migrantenstemrecht in de VLD en de regering over het samenbrengen van het partijvoorzitterschap bij premier Verhofstadt. “Men heeft mij gevraagd tijdelijk de politieke leiding van de VLD van partijvoorzitter Karel De Gucht over te nemen. Ik heb dat aanvaard. De meeste van mijn Europese collega’s zijn ook verantwoordelijk voor de politieke lijn van hun partij” (Verhofstadt in *VRT-TV*, 12 februari 2004). Helmut Schmidt, Duits Bondskanselier in de jaren 1974–1982, zal hem in dat laatste alleen bevestigen: “Es ist ein Fehler von mir gewesen, als Kanzler nicht auch den Parteivorsitz übernommen zu haben” (*Informationen zur politischen Bildung*, 2006, nr. 292, blz. 32). Niettemin, door de grote weerstand tegen deze cumul in de regering, wordt drie dagen later Dirk Sterckx als VLD-interimvoorzitter voorgesteld. “Om het vertrouwen te herstellen”. Wat L. Michel, D. Reynders, E. Di Rupo mogen en “kunnen” mag Verhofstadt niet.

Evenzeer tekenend is dat Verhofstadt in zijn regering IV – of om de “IV” uiteindelijk in mekaar te krijgen, voor het eerst de eerste minister bij de eigen Vlaamse “taalgroep” voegt, waar artikel 99 van de Grondwet de premier eventueel uitzondert: 7 tegenover 7 in plaats van 1 + 7 tegenover 7. Deze stilzwijgende toekenning van de perfecte numerieke pariteit in de regering wordt meteen toegejuicht door

75. M. DEWEERDT, *a.w.*, blz. 190.

E. Di Rupo: “Moi, je trouvais qu’on pouvait rester à quatorze ministres, avec un secrétaire d’état pour le CDH” (*La Libre Belgique*, 21 maart 2008). Men heeft de 1 + 7 tegenover 7 hersteld in de regering Leterme, maar het precedent is er geweest met instemming van de deelnemende Vlaamse partijen en in “Leterme” heeft men de “prijs” van 5 Franstalige staatssecretarissen tegenover slechts 2 Vlaamse “betaald”.

E. Di Rupo in 2001: “Si monsieur Verhofstadt est premier ministre, lui comme n’importe quel autre premier ministre, c’est parce que les partis politiques qui constituent la majorité l’ont voulu. Une personne ne pourrait s’imposer (...). C’est le fruit d’une discussion. Et il est normal qu’il y ait un dialogue permanent entre le premier ministre et les présidents de partis” (*VRT-TV, Canvas*, 27 januari 2001).

De wezenheid van het partijvoorzitterschap is verschillend in Vlaanderen tegenover Wallonië/Franstalig België.⁷⁶ En hun functies in de onderhandelingen zijn dat niet minder. Of hoe ook hier participatie en elitaire consensus mekaar ondersteunen en versterken. Geen enkele federale staat, ook Zwitserland of Canada niet, heeft een volledig gesplitst partijwezen. België wel, wat telkens op initiatief van de Waalse/Franstalige vleugel is doorgevoerd in de drie traditionele partijen. In een participatie is zo’n dubbel partijstelsel met 6 à 7 partijen langs Vlaamse kant en, totaal onafhankelijk 4 partijen langs Waalse/Franstalige zijde, extra betekenisvol. Deze hoogste beslissingsactoren moeten zich, minstens gedeeltelijk, vrijwillig onderwerpen aan “het buitenland”, aan machtsapparaten waar zij, noch enige andere instantie, iets aan te zeggen hebben, tenzij de elitaire consensus en de lokroep van de elite.

Besluit

In het tweede jaar dat België nog eens lid is van de Veiligheidsraad permitteert de leiding van politiek België zich een regeringscrisis van zes maanden, een regering van drie maanden die veeleer een verzameling van 14 ministers is en het begin van een nieuwe regering die via de eerste minister en de grootste regeringspartij zich op het voorwaardelijke spoor zet. Beide regeringen zijn scheef opgebouwd ten aanzien van de meerderheid in het land, dermate scheef als een federale regering nog nooit is uitgetekend.

In die regeringsvorming zijn er winnaars: de Parti Socialiste die tegen de verkiesingsuitslag in toch in de regering is geraakt. De partijapparaten – in brede betekenis

76. S. FIERS, *Partijvoorzitters in België of “Le parti, c’est moi”?* Leuven, 1998, 419 blz.

– van de deelnemende partijen bereiken de voordelen van de regeringsdeelname. Verder scoren de participatie en de elitaire consensus: het (tijdelijk) voortbestaan.

Er zijn ook verliezers. De kiezers vooral die een sterke autonomistische koers in Vlaanderen voorstaan en de kiezers die in Wallonië voor het eerst “sinds honderd jaar” de meerderheid van de socialisten naar de liberalen verplaatsen. D. Reynders als kandidaat eerste minister. De “Leterme” die van Vlaanderen/Wallonië als deelstaten de zwaartepunten van de staatsopbouw wilde maken en daartoe 800.000 voorkeurstemmen kreeg, die Leterme behoort evenzeer tot de verliezers. Verliezer is onbetwist de “grote staatshervorming”. En de N-VA, kartelpartner van CD&V, die de kampioen van die staatshervorming was. Verliezer is bepaald de democratie die door de participatie en de elitaire consensus nog verder in de hoek is geduwd. En tenslotte is het nieuwe België de grote verliezer. Het nieuwe België dat in de 21ste eeuw, in de Europese Unie en in de globalisatie slagkrachtig, doortastend effectief en efficiënt moet kunnen optreden. Nu wint het bestaande België dat, zo bewijst deze crisis, niet bijzonder effectief noch efficiënt te werk gaat, noch overmatig gezegeerd is met grote coherentie in haar visies op het te voeren beleid. Wat in aanzienlijke mate schaadt aan zijn legitimiteit.

Redactioneel beëindigd op Beloken Pasen, 30 maart 2008.

BIJLAGE Overzicht van het Belgische politiek gebeuren sinds 1978
 L'Année politique belge depuis 1978
 Belgian Politics from 1978 to 2006

Year Jaar Année	<i>Res Publica</i>	Auteurs Nederlandse versie	Authors English text
1978	79/2	M. Deweerdt	
1979	80/3	M. Deweerdt	
1980	81/2-3	M. Deweerdt	
1981	82/2	M. Deweerdt	M. Deweerdt, J. Smits
1982	83/2-3	M. Deweerdt	J. Smits
1983	84/4	M. Deweerdt	J. Smits
1984	85/2-3	M. Deweerdt	J. Smits
1985	86/3	M. Deweerdt	J. Smits
1986	87/3	M. Deweerdt	I. Couttenier
1987	88/2-3	M. Deweerdt	I. Couttenier
1988	89/3	M. Deweerdt	I. Couttenier
1989	90/2-3	M. Deweerdt	I. Couttenier
1990	91/3-4	R. D'Haese, P. Van den Driessche	I. Couttenier
1991	92/3-4	M. Deweerdt, R. Falter	I. Couttenier
1992	93/3-4	M. Deweerdt, R. Falter	I. Couttenier
1993	94/3-4	M. Deweerdt	K. Deschouwer, M. Deweerdt
1994	95/3-4	M. Deweerdt	K. Deschouwer, M. Deweerdt
1995	96/3-4	M. Platel	K. Deschouwer, M. Platel
1996	97/4	M. Deweerdt	I. Couttenier
1997	98/3-4	M. Deweerdt	S. Fiers, M. Deweerdt
1998	99/2-3	M. Deweerdt	S. Fiers, M. Deweerdt
1999	2000/2-3	M. Deweerdt	S. Fiers, M. Deweerdt
2000	2001/2-3	M. Deweerdt	S. Fiers, M. Deweerdt
2001	2002/2-3	M. Deweerdt	S. Depauw, M. Deweerdt
2002	2003/2-3	M. Deweerdt	S. Depauw, M. Deweerdt
2003	2004/2-3	M. Deweerdt	S. Depauw, M. Deweerdt
2004	2005/2-3	M. Deweerdt	S. Depauw, M. Deweerdt
2005	2006/2-3	M. Deweerdt	S. Depauw, M. Deweerdt
2006	2007/2-3	M. Deweerdt	S. Depauw, M. Deweerdt